

עין משפט
טר מצוה

קפתא מ׳י׳ פ׳ב מהל׳
גניבה גלסא ד׳ :

קפו ב מ׳י׳ פ׳ג מהל׳
התומת הל׳ א׳ :

קפו ג מ׳י׳ פ׳ג׳ מהל׳
בשכר עבד על דברי תורה ומקרא
סמך לארין דם טושי׳ע
חז׳ ס׳תן ע טעף ה׳ :

קפת ד טושי׳ע ח׳ע
ס׳תן לו טעף יח
בג׳ט׳ :

קפת ה ג מ׳י׳ פ׳ז מהל׳
פרה ארומה הל׳
ב סמך עסקי רלו׳ :

א׳ מ׳י׳ פ׳ט מהלכות
אישות הלכס׳ ח סמך
עסקי מה טושי׳ע א׳י׳ע
ס׳תן לה טעף ט׳ :

ב ה מ׳י׳ פ׳ז מהלכס
יא סמך ש טושי׳ע
אש׳ע ס׳תן מ טעף ב׳ :

ג ׳ מ׳י׳ שס הלכס יג
טושי׳ע שס טעף ג׳ :

ד י מ׳י׳ פ׳ט מהל׳
אישות הלכס׳ ח סמך
עסקי מה טושי׳ע א׳י׳ע
ס׳תן לה טעף ט׳ :

ה מ׳י׳ פ׳ז מהל׳
אישות הלכס׳ ח סמך
עסקי מה טושי׳ע א׳י׳ע
ס׳תן לה טעף ט׳ :

[ציל באש׳לי]

ו מ׳י׳ פ׳ז מהל׳
אישות הלכס׳ ח סמך
עסקי מה טושי׳ע א׳י׳ע
ס׳תן לה טעף ט׳ :

תוס' ר"י הוקן
כמי שהורמו דמיין ובבבית פ' אלו תן הלקחן כמי אשכר רבא דכמי שהורמו דמי לכל דבר שהיא מן התורה דקאמר פ ח י צ ה דאורייתא וכו' כדאיתא דהם וכן פסק הר"ם:
דגופל שכרי. משנה בככורות פ' עד כמה:
להות. על הפסא:
ולקדש. בשנתא אפר פרה כפי תפלת דרי קדוש:
מי מערה. סרוחים שאנין טוים:
אפר פקלה. אפר פרה אפר הבא מן הקלוי באש וא"כ היאך מקדשת:
בישבר הכתא האפר או הטיס מפסקי למקום או מילוי הפיס יבול ליפול שכרי המילתא דפרחא היא ולא רפא עליה רחבנא ושרי לשעקל אמרא כ"פ ר"ש ואיכא מ"ד הפסע אין זה עיקר המצוה:
כאן בשכר הואה וקדוש שאין בו פורח ושכר לימוד המצוה הוא נוטל ופה אני ברהם אף אתה בתום. א"נ שורא עיקר המצוה לאורך פירושא אאור

ליקח שכר. איכא פאן דספרש דמתני' מתקבא שקדשה בשכר שהביא לה המים והאפר והעיקר שקדשה בכי הפסא שהיו לו שלא היתה דעתו סוים וכן שהיה לו אפר פרה שאם יוכל ליקח שכר הבאה ומילוי כ"ש שבויל לטעמן ואינו מתייבב ליתנם לה [בהנ"ל] וכן נראה דעת הר"ם שהביא לו המטנה ושפיעין מיהא שאין לאדם ליקח שכר מטצוה ואם יש לו פורח בה מותר כפירוש ר"ש:
סליק פירקא

האומר מקדשת לשני. שחלו קדוש ראשון והרי היא אשת איש. תאכל בתרומה אם נשאת[א"ל]דין תורה שארסה איכלת בתרומה דבר תורה:
מקדשת ואינה מקדשת וצריכה גם פשיטהם:
לא תאכל שפא לאו קדושין חן . ובת

האיש מקדש פרק שני קדושי

מימיו מי מערה. פי' בקונטרס מים סרוחים ובתנס דחק לפרש כן דמלי לפרש מי מערה ממש כלומר מכוססין וליקן מים

חיים ולקן מים חיים בעינן ואפרו אפר מקלה פירוש שטבר על דברי תורה דכתיב (דברים ד) ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים מה אני

בתנס אף אתם בתנס וזה שטשה בשכר עבד על דברי תורה ומקרא ממש לא נפק ליה דהא לא שמעינן מיניה היכא דעבד בשכר דלא מהני אלא האמתתא בעלמא הוא דלא מהני אפילו דיעבד:

הדרן עלך האיש מקדש

האומר. והלך וקדשה לעגמו מקודשת.
ולא"ת מה חידוש יש כאן פשיטא ויש לומר דמייירי כגון דלמר השלית לאשה בשעת קדושין פלוני שלחני לקדשך לו ובתוך כך אמר לה הרי את מקודשת לי והיא ידעה דקודשה לנפשיה דאל"כ לא היתה מקודשת לו ואשמעינן חידוש דמהו דתימא הא דקאמר לי לנודך משלתו קאמר קמ"ל דלא:

דשמואל ואיבעית אימא דכולי עלמא לית להו דשמואל והבא *היינו מעמא דרבי דקנסוהו רבנן לגנב ואיבעית אימא דכולי עלמא אית להו דשמואל והבא היינו מעמא דרבי דקנסוהו רבנן לגנב ואיבעית אימא דכולי עלמא אית להו דשמואל דהבא היינו מעמא דרבי יוסי בר' יהודה דקנסוהו רבנן לבעל הבית דלא איבעי ליה לשהויה לישבליה *הנן המקדש בתרומה ובמתנות ובמתנות בכמי שחבר ובהאפר פרה הרי זו מקודשת *ואף על פי ישראל *ודמינהו *הנוטל שכר לדון דיניו במלים *להעיד עדותו במלה *להוות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה אמר אביי לא קשיא כאן *בשכר הבאה ומילוי כאן בשכר הואה וקדוש דיקא נמי דקתני הבא כמי המאת ובאפר פרה וקתני התם להוות ולקדש שמע מינה:

הדרן עלך האיש מקדש

האומר לחבירו צא וקדש לי אישה פלונית והלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני *וכן *האומר לאישה הרי את מקודשת לי לאדר שלשים יום ובא אדר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני בת ישראל לכהנתאבל בתרומה *מעכשיו ולאדר שלשים יום ובא אדר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת ואינה מקודשת בת ישראל לכהן או בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה:**גמ'**
האומר לחבירו צא וקדש *תנא *מה שעשה עשוי אלא שנהג בו כמנהג רמאות ותנא דידן הלך נמי דקתני הלך ברמאות מאי שנא הבא דקתני האומר לחבירו ומאי

שאין לו תובעים ומנלא חוטא נשכר:
לסוים ולקדש. משנה היא בככורות הנוטל שכרו לדון דיניו בטלים להוות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה:
לסוים. על המנא ולקדש מי תפלת כשטקן האפר במים קרי קדושה:
מי מערה. סרוחים הם:
אפר מקלס. כלומר סוסא אפר מן הקלוי בלש:
בשכר סבלס. האפר ממקום למקום ושכר מילוי המים דמילתא דמירחא היא ורחמנא לא רמיח עליה ושרי למשקל אגרא ומקודשת ומתניתין דככורות בשכר הואה וקדוש דליכא מירחא ושכר לימוד מנזה הוא נוטל והתורה אמרה (דברים ד) ראה למדתי אתכם וגו' כאלך טעי וגו' מה אני בתנס אף אתם בתנס (דברים דף נו.).
דיקא נמי. דמתניתין לוא אהזיה וקדוש קלי

דקתני מי תפלת ואפר תפלת שעדיין אינן מעורבין:
הדרן עלך האיש מקדש

האומר. **מקודש ואינס מקודש**. לשניהם דאסורה לשניהם אלא אם כן נתן האחד גט ולאדם אחר אסורה עד שיהנו שניהם גט ובגמרא פלוגי בה ומפרש טעמא:
בם ישראל נכסין לא תאכל בתרומס. שמא אינן קדושין ובה כהן לישראל נמי לא תאכל בתרומת בית אביה שמא הוו קדושין וזר פוסל בקדושין את בת כהן מן התרומה:
גמ'

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

סוללס אם הוא סכר משמעטא קאמר ליה. מולא את משמועה זו נראה שאין אהה חכס בה אי נמי קטיל קני בלגמא את לשון האל ודפגא (פסא דף גו.).
לימא כהנאי. טובת הגאה ממון או אינה ממון:
תרומה ומעשר שבו:
אלא דמי טולין שבו. אכל בתרומה ומעשר אחר ליה לאו בעל דברים דידי את וכשיבא כהן גם הוא להוצטו ידחאו ויאמר לא לך אתהננה כי אם לכהן אחר:
פי"ג לא דכ"ט טובת סנאס אינס ממון וסכא במתנות שלא סורמו קמיעלגי. וכגון שגפל לו טבל זה מבית אבי אמו כהן רבי סכר כמי שהורמו דמיין וזכה אבי אמו בתרומה ומעשרות שבו שאף מעשר ראשון לכהנים ממקדוניהו עזרל ללוים:
ורבי יוסי סכר לאו כמי ססורמו דמיין. ולריך הורש הוא לתקן לכהן ואין לו כהן אלא טובת הגאה והיא אינה ממון:
ואיכפית אימא דכ"ט כמי ססורמו דמיין וטובת סנאס אינס ממון. והכא לאו דכפלו לו מבית אבי אמו כהן עסקינן אלא שגדלו בחל"ו וטעמא דרבי משום דלית ליה דשמואל דלמר חתא אחת פוטרת את הכרי הילכך אחר ליה בעל הטבל אל הגגט כולה דידי הוא דפטרתא נפשי בחטא אחת לתרומה וכי פליג רבי עולה דר' יוסי בר' יהודה בתרומה לחודה פליג אכל במעשר מודה דלאו בעל דברים דידיה הוא:
ורבי יוסי לית ליה דשמואל. הילכך בתרומה נמי לא מנזי תבע ליה וה"ה דמלי לאוקמיה נמי בטבלים שגפלו לו ודכ"ע כמי שלא הורמו דמיין ועובת הגאה אינה ממון וקמיעלגי בדשמואל אלא אי אוקמת הכי אוקמת ליה מתניתין דקתני מקודשת דלא כרתויהו דכיון דטובת הגאה אינה ממון ומתנות שלא הורמו (א) כלא הורמו דמיין הכי מיקדשא הא אין לו בתרומה אלא טובת הגאה ואפילו נפלו לו טבלים מבית אבי אמו כהן אכל השתא דאמרין כמי שהורמו דמיין ופלוגתויהו בטיבילא דלתי מארעיה מתרלא מתני' כדשנינן לעיל ודברי הכל:
קנסומו לגנב. שלא תהא תרומה אללו ממון

מרים פד:
[ע"ש פד"י]
והר"ן וע"ע שם בפ' כהנאי]
תוספתא דמעשר שני פ"ג

מרים פד:
[ע"ש פד"י]
והר"ן וע"ע שם בפ' כהנאי]
תוספתא דמעשר שני פ"ג

[עיל גז:
מרים פה.
חולין ק"ז
מיתב כ.
בבבית יח.
צ"ב קנ"ג:
ע"ש תוס' ד"ה וקנב"ן]

פ"ז ע"ג:
חולין ק"ז:
[בבא י"ג]

מרים פה.
ע"ש

מלת תקן
משולל סנאס
אלא פ"סאף היא

בבבית כט.
כהנזית ק"ה

הנהגות הב"ח

(6)
רש"י ד"ה ור' יוסי
ומתנת שלא
סורמו
לאו סורמו דמיין:

[עיל יע:]

[כס. ע"ש]

תוספתא דינמות פ"ד

גליון הש"ס

גמ'
מד סכר
כמי שהורמו.
ע' תוס'
כנא
כהנא דף קנ"ג
ע"כ
ד"ה וקנב"ן
ול"ע:

KIDUSZIN ROZDZIAŁ TRZECI

MISZNA

Jeśli ktoś powiedział do swojego pobratymca: „Idź i zaręcz się w moim imieniu z tą a tą kobietą”, a on poszedł i sam się z nią zaręczył, jest ona zaręczona z tym drugim.

I podobnie, jeśli ktoś powiedział do kobiety: „Oto zostaniesz moją narzeczoną po trzydziestu dniach”, a inny mężczyzna przyszedł i zaręczył się z nią w ciągu tych trzydziestu dni, jest ona zaręczona z tym drugim.
Jeśli córka Jisraela zostanie zaręczona z kohenem, może spożywać *terumę*.

Jeśli ktoś powiedział do kobiety: „Zostań moją narzeczoną po trzydziestu dniach od teraz”, a inny człowiek przyszedł i zaręczył się z nią w ciągu tych trzydziestu dni, jest zaręczona i nie będzie zaręczona.
W takim przypadku córka Jisraela zaręczająca się z kohenem czy też córka kohena zaręczająca się z kimś z ludu Jisraela nie może spożywać *terumy*.

GEMARA

JEŚLI KTOŚ POWIEDZIAŁ DO SWOJEGO POBRATYMCA: „IDŹ I ZARĘCZ SIĘ W MOIM IMIENIU” Berajta nauczała: **CZEGO PRZEDSTAWICIEL DOKONAŁ, JEST DOKONANE. LECZ POTRAKTOWAŁ WYSYŁAJĄCEGO NIEUCZCIWIE**. I nasz tanaita zgadza się z tym poglądem, bo słowo *halach* („poszedł”), którego on również naucza, sugeruje, że przedstawiciel „poszedł nieuczciwie”.

Dlaczego w naszej Misznie tanaita uczy: **JEŚLI KTOŚ POWIEDZIAŁ DO SWOJEGO POBRATYMCA,**

58b

porównywać do zastawu, bo zastaw zostaje zużyty, gdy znajduje się w posiadaniu właściciela, podczas gdy monety zostają zużyte, gdy znajdują się w posiadaniu kobiety. Podobnie, nie należy ich porównywać do pożyczki, bo pożyczki udziela się, aby została wydana, podczas gdy monety zostały podarowane kobiecie przez mężczyznę, aby się z nią zaręczyć.

Jeśli inny mężczyzna nie przyszedł i nie zaręczył się z nią, ale przed upływem tych trzydziestu dni kobieta postanowiła wycofać zgodę na *kiduszin*, jaka jest halacha? Rabi Jochanan powiedział: Może się ona wycofać, bo mowa może unieważnić mowę. Jednak Resz Lakisz powiedział: Nie może się wycofać, bo mowa nie może unieważnić mowy.

Rabi Jochanan podał w wątpliwość stanowisko Resza Lakisza (w oparciu o Misznę *Terumot* 3, 4): Jeśli właściciel plonu wyznaczył przedstawiciela, aby oddzielił *terumę* dla niego, a następnie UNIEWAŻNIŁ UPOWAŻNIENIE, TO JEŚLI UNIEWAŻNIŁ ZANIM PRZEDSTAWICIEL ODDZIELIŁ PŁONY, WTEDY TEGO, CO ODDZIELIŁ, NIE UZNAJE SIĘ ZA *TERUMĘ*. Ta Miszna mówi tylko o mowie i uczy, że mowa unieważnia mowę. Przekazanie pieniędzy w ręce kobiety jest inne, bo jest podobne do czynu, a mowa nie może unieważnić czynu.

Podano w wątpliwość stanowisko Resza Lakisza (w oparciu o Misznę *Gitin* 32a): JEŚLI KTOŚ WYŚLE PRZEZ PRZEDSTAWICIELA LIST ROZWODOWY (*GET*) DO SWOJEJ ŻONY, A NASTĘPNIE DOGONI PRZEDSTAWICIELA ALBO WYŚLE INNEGO PRZEDSTAWICIELA ZA NIM, A TEN GO DOGONI I POWIE MU: „LIST ROZWODOWY, KTÓRY CI DAŁEM, ZOSTAJE UNIEWAŻNIONY”, ZOSTAJE UNIEWAŻNIONY. A przecież przekazanie listu rozwodowy w ręce przedstawiciela jest podobne do przekazania pieniędzy w ręce kobiety na *kiduszin* po trzydziestu dniach. Jednak Miszna naucza, że *get* ZOSTAJE UNIEWAŻNIONY. Także w przypadku rozwodu czyn nie zaistniał, bo dopóki list rozwodowy nie dotarł do rąk kobiety, to tylko mowa, a mowa może unieważnić mowę.

Resz Lakisz podał w wątpliwość stanowisko rabiego Jochanana (w oparciu o Misznę *Kelim* 25, 9): WSZELKIE NACZYNIA STAJĄ SIĘ PODATNE NA RYTUALNE SKAŻENIE POPRZEZ MYŚL, A NIE WYCHODZĄ Z RYTUALNEGO SKAŻENIA INACZEJ NIŻ POPRZEZ FIZYCZNĄ ZMIANĘ.

KIDUSZIN ROZDZIAŁ TRZECI

מסורת הש"ס

גַּבְרִי ו**מאי שנא הפס** . בפ' האיש מקדש : **דקמי האומר לשלומו**. לא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר אינה מקודשת מאי שנא ההם דיקטש לשון שליחות שעלנו לשם כך והכא נקט חברו שלא שלחו לשם כך אלא אם יודמן לו במקום פלוני דרך אלה : **דכרי**.האי משלח לא טרח האי שליח תורה אור

לכדקה לי במקום אחר ולא סמכה דעתיה לטויה שליח אלא בחירו מקום: **מראש מקום סוף לו** . אם תמלאנה שם קדשנה לי שם ואיני מנתיחך למקום אחר ומיחו אם עבד עבד : **לא יסבוס ניהלים**. לא רלו ליתנה לזרך בנו : **ומקטינ איבעי ליה לאודויעי** . להוליך עמנו מן מנהג רמאות : **באגא דלנומי** . בקעה של בעלי זרוע יהיה ולא יניחו לכל אדם לקטת קרקע אגלס : **מספך כסיף ארעא** . מחזיר עליה לקטתה : **קפליה** . קבל עליה כספך דברי נטקתו לוי זירא : **לרגל** . כשחורשין בהלכות הרגל היו מקבלין פני הרב : **עני המספך כמררה** . מחזיר אחריה לזכות בה מן ההפקד או שהננה לו בעל הבית : **נקרא רשע** . שורד לחי חברו : **לא סוס ידענא** . שרב גידל מהעסק בה : **דארטא קמייתא** . זו היא לי ראשונה שלקחתי מעולם : **ולא מסמנא מילתא** . אינה סימן טוב שימכור אדם מקחו הראשון : **ארעא דריבנן** . הפקר לתלמידים : **ופע"ס שנחאלכו המעות** . בתוך לי יוס דכי בעו קידושין למוחל ליהנייהו למעוּת אש"ה חוילי : **לאו למלוט דמו** . דנימוח המקדש במלוה אינה מקודשת : **ולאו נפקדון דמו**. דנימוח אם לא כשתייר בה שזה פרוטה אינה מקודשת כדאמר בהאשם מקדש (עיל דף מו.). התקדשו לי בפקדון והלכה ומנחתו שנגנב או שנאבד אם כשתייר בו שזה פרוטה מקודשת כו' : **להולאה ניטנה** . מקמי דניחתי קידושין וכי אמר לה התקדשו לי בה לאו דידיה היא ולא מירי יהיב לה אבל אלו לא ניתנו לה להוליחן אלא ע"מ שתקדש בהן ולהכי כו' חכלה דידה חכלה ולכי מעט זמנא מקדש : **ומורס כס** . בתוך לי' אמרה אז אכפי בהן : **ביעל אם עד שנא מרס ביעל** . האומר לשלומו לא והרוס וחזר ובעלו מלהיות שלוחו או בפניו או שלא בפניו : **דכי מעשה דמו** . ואש"ש שלא חלו מוד היו מעשה מיהא לחול אחר שלשים והא דקרי ליה דיבור משום דלאו מעשה ממש הוא : **ופגיע בשליח** . רבותא אשמועינן אש"פ שלא ילא אחריו לשם כך אלא שפגע בו ואמר לו הרי בעל ולא אמרינן ללערי בעלמא קא מטיין והכי משורשת בפ' השולח : **כל כמה דלא מטא גיטא** . ליד האשה לאו מירי הוא : **יורדין לדי טומאס כמתשכה** . כגון גולמי כלים דאמר בהכל שומעין (חילין דף כה.) כל שטחיד לשוף לשבך ולגרר ואמר ההם דחכי חסרון מלאכה הוא וטהורים ואם חושב עליה שלא לשוף ושלא לשבך הביאתו מחשבה זו לדי גמר מלאכה מאלן ולהבא : **ואין טולין מעומאסן** . משקבלוה : **אלא כשינוי מעשה** . שיעשה בה מעשה לקלקל ששברים או יקבסו וכן עד שלא יקבלו טומאה חין טולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא כשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף לשבך ולגרר : **מעשה**

והיה דכי בעו קידושין למוחל ליהנייהו למעוּת אש"ה חוילי : **לאו למלוט דמו** . דנימוח המקדש במלוה אינה מקודשת : **ולאו נפקדון דמו**. דנימוח אם לא כשתייר בה שזה פרוטה אינה מקודשת כדאמר בהאשם מקדש (עיל דף מו.). התקדשו לי בפקדון והלכה ומנחתו שנגנב או שנאבד אם כשתייר בו שזה פרוטה מקודשת כו' : **להולאה ניטנה** . מקמי דניחתי קידושין וכי אמר לה התקדשו לי בה לאו דידיה היא ולא מירי יהיב לה אבל אלו לא ניתנו לה להוליחן אלא ע"מ שתקדש בהן ולהכי כו' חכלה דידה חכלה ולכי מעט זמנא מקדש : **ומורס כס** . בתוך לי' אמרה אז אכפי בהן : **ביעל אם עד שנא מרס ביעל** . האומר לשלומו לא והרוס וחזר ובעלו מלהיות שלוחו או בפניו או שלא בפניו : **דכי מעשה דמו** . ואש"ש שלא חלו מוד היו מעשה מיהא לחול אחר שלשים והא דקרי ליה דיבור משום דלאו מעשה ממש הוא : **ופגיע בשליח** . רבותא אשמועינן אש"פ שלא ילא אחריו לשם כך אלא שפגע בו ואמר לו הרי בעל ולא אמרינן ללערי בעלמא קא מטיין והכי משורשת בפ' השולח : **כל כמה דלא מטא גיטא** . ליד האשה לאו מירי הוא : **יורדין לדי טומאס כמתשכה** . כגון גולמי כלים דאמר בהכל שומעין (חילין דף כה.) כל שטחיד לשוף לשבך ולגרר ואמר ההם דחכי חסרון מלאכה הוא וטהורים ואם חושב עליה שלא לשוף ושלא לשבך הביאתו מחשבה זו לדי גמר מלאכה מאלן ולהבא : **ואין טולין מעומאסן** . משקבלוה : **אלא כשינוי מעשה** . שיעשה בה מעשה לקלקל ששברים או יקבסו וכן עד שלא יקבלו טומאה חין טולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא כשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף לשבך ולגרר : **מעשה**

רבי ינאי (מגילה בת. חולין מ:ד)

האומר פרק שלישי קידושין

לקדושי איתתא לבדיה . ומיירי דארעוי ארלי קמייה וסתיק לשווייה שליח אחר לעיל (דף מה:) דלא חזיף לויטש דמשוי חביו שליח אבל הכא דארעוי ארלי וסתיק איכא למימר דסמיך עליו : **עני** . המהפך במררה ובא אחר ונטלה כו' . פי' בקונטרס דמלירי במררה של הפקר וקשה מהא דתנן בשנים אוחזין (ג"ז דף י.) ראה את המלווה ונפל לו עליה או שפירש עליה ועליו עליה ובא אחר ונטלה הרי היא שלו וכן הא דקאמר ההם (שם) מי שליטת מקלט הפאה ופירש עליה עליה מעבירים אותו הימנה ואמאי עני מהפך במררה הוא ואומר ר"ת דאיכסר דמהפך דנקט הכא לא שיך אלא דוקא כשרוה העני להרויח בשכירות או כשרוה לקטות דבר אחר ומצירו מקדים וקניא והוי דמויח דרב גידל ומש"ה קאמר דנקרא רשע כי למה מחזר על זאת שטרח בה חברו יך וישתכר במקום אחר אבל אם היתה ההכרה דהפקד ליכא איסור שאם לא זכה בזאת לא ימלא אחרת ומיחו קשה מהאיח דפירק לא יחפור (ג"כ דף כא:) דקאמר ההם מתיקון מן הרג כמלא ריגת הרג אש"פ שהוא של הפקר וגראה דהאם היינו טעמא מפני שאו יורד לאומנתו כי היא דקאמר ההם (שם) האי בר מבואה דאוקי ריחא ואתא בר מבואה ואוקי צהדיה מני לעכובי עליה דקאמר ליה דקא פסקת לחיותאי ועוד אומר רבינו מאיר רביו של ר"ת דמיירי בדג מת שכן דרך הדייגים להשים במלודות דג מת והדיגים מתאכסים שם סביב אותו הדג וכיון שזה פירש מלודות החילה וע"י מעשה שפעה זה מתאכסים שם סביב ודלי אם היה חברו פורש הוה כאילו גזול לו ויכול לומר לו ויחל לעשות כן במקום אחר ומאן נראה למהר"ר יצחק שאסור למלמד להשכיר עלמו לבעל הבית שש לו מלמד אחר בביתו כל זמן שהמלמד צדיקו שמואהר שהוא שכיר שם יך המלמד במקום אחר להשתכר שם אם לא שילמד בעה"צ דחין רלונו לעכב המלמד שלו אבל אם שכר בעה"צ במלמד אחד יכול בע"ה אחר לשכור אותו מלמד עלמו ואינו יכול לומר לו הבעה"צ כך ושכור מלמד אחר דנימוח ליה חין רלונו אלא לזה שכרי כמודמה לו שזה ילמוד בני יפה ממלמד אחר : **מיד**

נמי

ה א טו"ש"פ אה"ש סימן לה טע"י :

ו ב מיי' פ"ז מהלכות מבינה בל' י אי סמך ענין כפ טו"ש"פ ח"ט סימן קמ טע"ב א :

ז ג מיי' שס ופ"ט מהל' אבות הל' ז טו"ש"פ שס כ' גלו טע"ב א :

ח ד מיי' פ"ב מהל' זכיות הל' ח טו"ש"פ ח"ט סי' רמט טע"י ה :

ה ו מיי' פ"ז מהל' אבות הלכה י סמך ענין מה טו"ש"פ אה"ש סימן ס טע"ב א :

בכפר חכאים סימן תשע"ז איתא רב עשרה]

ו מיי' פ"ד מהלכות תמונות הל' ט טו"ש"פ י"ד סימן סוף טע"ב לו :

יא ח מיי' פ"ז מהלכות גיטין הל' טו סמך ענין נ טו"ש"פ אה"ש סימן קמא טע"ב ט :

יב ט מיי' פ"ח מהל' כלים הלכה י :

<div></div>	<div></div>
תוס' ר"י הזקן	
ובת כהן לישראל לא תאכל שמא קדושין הן ואיורסין פושלים ולא פאליבין : לא יהבה ניהליה . לא היו רוצים לתתה לבניאיבעיא ליה לאודועי . להבן קורם שיקדשתה לרביציא עצמו מנתנה רמאות ואסור לעשו' כן: במגא דאליהו בקעה של בעלי זיועות היתה ולא היו מבינים לקנות קרקע אצלם אלא לאדם שהיה נחשב בעיניהם: לאודועי. שלא הניחו לו לקנותה בשבילו קודם שיקנה: מהפך עליה . לקנותה: קבליה . סויר תליתי: גרל:בשוריה:בהלכות הרגל והיו כולם באים לקבל פני הרב : הדרתה. ענה . פ"ר"ש מחזר לזכות בה מן התפקד או שינתנה לו בעל הבית ע"כ . ולא נהירא דהא תנו בפאה פ"ד נפל סקת פ"אח ורקיע על היטאר אין לו בית כלום . נפל לו עליה או פירם סליחו עליה מעבירין אחיה היסטג'ויבירושלמי ובתוספתא תני בשם ר' סאיר קנסין איהו ומציאין היטנו את התלוש ואת החובר . אלא ודאי לא בדרתה דהפק' איירי אלא דהתיא כי האי נוניא פסקין לה פניה . אלא דפי' דרך עובדא שריצה לקנותה או שישכור עם בעל הבית כדי שיתפרנס ובא אחר ועשה מה שהיא היה משתחיל לעשות עם בעל הבית זה נקרא רשע ופירו אין	

ובת כהן לישראל לא תאכל שמא קדושין הן ואיורסין פושלים ולא פאליבין : לא יהבה ניהליה . לא היו רוצים לתתה לבניאיבעיא ליה לאודועי . להבן קורם שיקדשתה לרביציא עצמו מנתנה רמאות ואסור לעשו' כן: במגא דאליהו בקעה של בעלי זיועות היתה ולא היו מבינים לקנות קרקע אצלם אלא לאדם שהיה נחשב בעיניהם: לאודועי. שלא הניחו לו לקנותה בשבילו קודם שיקנה: מהפך עליה . לקנותה: קבליה . סויר תליתי: גרל:בשוריה:בהלכות הרגל והיו כולם באים לקבל פני הרב : הדרתה. ענה . פ"ר"ש מחזר לזכות בה מן התפקד או שינתנה לו בעל הבית ע"כ . ולא נהירא דהא תנו בפאה פ"ד נפל סקת פ"אח ורקיע על היטאר אין לו בית כלום . נפל לו עליה או פירם סליחו עליה מעבירין אחיה היסטג'ויבירושלמי ובתוספתא תני בשם ר' סאיר קנסין איהו ומציאין היטנו את התלוש ואת החובר . אלא ודאי לא בדרתה דהפק' איירי אלא דהתיא כי האי נוניא פסקין לה פניה . אלא דפי' דרך עובדא שריצה לקנותה או שישכור עם בעל הבית כדי שיתפרנס ובא אחר ועשה מה שהיא היה משתחיל לעשות עם בעל הבית זה נקרא רשע ופירו אין

דמו מלוה להוציאה ניתנה הני בתורת קידושין יהיבניהו ניהלה לא בא אחר וקודשה וחזרה בה מזה ר' יוחנן *אמר חזורת אתי דיבור ומבטל דיבור ריש לקיש אמר אינה חזורת לא אתי דיבור ומבטל דיבור איתוביה ר' יוחנן לרייש לקיש *ביטל 'אם עד שלא תרם ביטל אין תרומתו תרומה והא הכא דדיבור ודיבור הוא וקארי דיבור ומבטל דיבור שאני נתינת מעות ליד אישה דכי מעשה דמו ולא אתי דיבור ומבטל מעשה *איתוביה 'השולח גט לאשתו והגיע בשליח או ששלח ארריו שליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא הרי זה בטל הוא נתנית גט ליד שליח דכי נתנית מעות ליד אישה דמי וקתני הרי זה בטל התם נמי כל כמה דלא מטא גיטא לידה דיבור ודיבור הוא אתי דיבור ומבטל דיבור איתוביה ר"ל לר' יוחנן *כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה ואין עולים מירי טומאתן אלא בשינוי מעשה **מעשה**

מותרת קבלת טומאה חין טולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא כשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף לשבך ולגרר : **מעשה**

טויראין אותה מירי : **רשע** . שורד לחיי חברו : **קמייתא** . ראשונה שלא קניתי מעולם ואם אנטרנה אינו סימן טוב : **ארעא דרבנן** . הפקר לתלמידים : **מרו** . דין אלו הקדושין : **ואש"פ** שנחאלכו כל הפעות . תוך שלשים יום וכי בעי למיחל לזכות בעולם אש"ה מקודשת : **לא למיחל** . דאינה מקודשת ולא לפקדון שום אין בפקדון שזה פרוטה בעין אינה מקודשת . מלוה להוציאה ניתנה ולא יהיה הדין הוא אלא ירב לה מירי . וחזרה בת תוך שלשים יום שאמרה בפני עניס או אפשי בקדושין . אבל אם פת הוא או היא הוי ל' יום פשיטא שלא ננטרו הקדושין ואינה וקדק לייסם והוא מותר בקיבויהיה . איני דביר דהשאט ומבטל דבור (ה' דרזא הקדושין ואיכא מעשה דניתנת מעות לאשה הכל תלוי בדררה ובכרור הוא חושב :

- ↑ עולה דג'ל ומנטל דיבור דתג'נהה נקדושין ופ'ך דאיכא מעשה וכו' וכדיבור הוא תמיכ .

miętać, że wprawdzie współcześnie akty *erusin* (*kiduszin*) i *nisuin* następują bezpośrednio po sobie, jednak w czasach talmudycznych mógł je rozdzielać nawet okres kilkuletni, co stanowiło okoliczność sprzyjającą wielości różnych prawnych powikłań, które Gemara stara się przewidzieć i rozstrzygnąć.

Tak samo jak pełne małżeństwo (po *nisuin*), *kiduszin* można rozwiązać jedynie przez wręczenie kobiecie *getu* (listu rozwodowego). Mąż musi go dać z własnej woli (*Gittin* 88b). Od czasów rabenu Gerszona Meor Hagoli (XI w .) obowiązuje zasada, że również żona musi wyrazić zgodę na rozwód. Drugą okolicznością, która rozwiązuje *kiduszin*, jest śmierć. Jednak gdy mąż umarł bezdzietnie, zaś przy życiu pozostają jego bracia, Tora nakazuje *jibum* (*Dewarim* 25, 5), czyli dopełnienie małżeństwa z wdową przez kogoś z owych braci (poprzez współżycie, bez ponownego *kiduszin*). Jeżeli brat uchyla się od tego obowiązku, przeprowadzana jest *chaliza*, na skutek której kobieta staje się wolna (*Dewarim* 25, 9) i może ponownie wyjść za mąż.

Traktat *Kiduszin* jest dość szczegółowy. Z powodu nagromadzenia w nim zawiłości oraz charakterystycznych logicznych ścieżek można go nazwać bramą do Talmudu, dlatego jego studiowanie jest wyjątkowo pożyteczne.

Rabin: Witam cię ponownie, mój uczniu. Cieszę się, że możemy przystąpić do studiowania kolejnego talmudycznego rozdziału.

Uczeń: Jestem gotów!

Rabin: Powiedz mi więc, proszę, czy sądzisz, że można nabyć rzecz, której nie ma na świecie?

Uczeń: Wydaje mi się to niemożliwe.

Rabin: Tego się i wielu innych rzeczy dowiesz się, studiując wraz ze mną trzeci rozdział traktatu *Kiduszin*. Jego pierwsza Miszna omawia kilka przypadków, w których dwóch mężczyzn stara się o poślubienie tej samej kobiety.

MISZNA

הָאוֹמֵר לְחַבֵּירוֹ צֵא וְקַדְּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית – Jeśli ktoś powiedział do swojego pobratymca: „Idź i zaręcz się w moim imieniu z tą a tą kobietą”, **וְהָלַךְ וְקַדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ** – a on poszedł i sam się z nią zaręczył, jest ona zaręczona z tym drugim.

וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הָרִי אֶת מְקוֹדְשֵׁתָּ לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם – I podobnie, jeśli ktoś powiedział do kobiety: „Oto zostaniesz moją narzeczoną po trzydziestu dniach”, **וּבֵּא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם מְקוֹדְשֵׁתָּ לְשָׁנִי** – a inny mężczyzna przyszedł i zaręczył się z nią w ciągu tych trzydziestu dni, jest ona zaręczona z tym drugim. **בֵּת יִשְׂרָאֵל לְכַהֵן תֵּאָכֵל בְּתֵרוֹמָהּ** – Jeśli córka Jisraela zostanie zaręczona z kohenem, może spożywać *terumę*.

מֵעַכְשָׁיו וְלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבֵּא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם מְקוֹדְשֵׁתָּ וְאִינָהּ מְקוֹדְשֵׁתָּ – Jeśli ktoś powiedział do kobiety: „Zostań moją narzeczoną po trzydziestu dniach od teraz”, a inny człowiek przyszedł i zaręczył się z nią w ciągu tych trzydziestu dni, jest zaręczona i nie będzie zaręczona. **בֵּת יִשְׂרָאֵל לְכַהֵן אוֹ בֵּת כַּהֵן** – W takim przypadku córka Jisraela zaręczająca się z kohenem czy też córka kohena zaręczająca się z kimś z ludu z ludu Jisraela nie może spożywać *terumy*.

KIDUSZIN

Traktat *Kiduszin*, siódmy i ostatni w trzecim porządku Miszny (*Naszim*), poświęcony jest zawieraniu małżeństw. Samo słowo *kiduszin*, oznaczające „uświęcenie”, wskazuje na wielkie uwznioślenie relacji małżeńskiej w judaizmie oraz wyłączenie jej (podstawowe znaczenie słowa *kadosz*, „święty”, to „oddzielony”) poza inne relacje, w jakich egzystuje człowiek. Lecz małżeństwo jest jednocześnie rodzajem umowy prawnej, podlegającej bardzo ścisłym regułom – i właśnie ich sprecyzowaniem zajmuje się traktat *Kiduszin*.

Według prawa Tory małżeństwo zawierane jest w dwóch etapach: *erusin* i *nisuin*. O sposobie zawierania małżeństw uczymy się z wersetu *Dewarim* 24, 1: „Jeżeli mężczyzna poślubi kobietę i posiadzie ją”. Pierwszy z wymienionych etapów – *erusin*, identyfikowany z *kiduszin* – określić można jako wstępne nabycie żony. Nie zezwala on jeszcze na współżycie pary. Drugi etap, *nisuin*, związany jest z podpisaniem umowy małżeńskiej (*ketuby*) i dopełnia zaślubiny. Dopiero oba razem stanowią pełny akt małżeństwa, jednak już *kiduszin* kategorycznie zmienia sytuację prawną kobiety i mężczyzny. Z braku lepszego słowa tłumaczymy *kiduszin* jako „zaręczyny”, lecz czytelnik musi mieć na uwadze, że *kiduszin* nie jest niewiążącą obietnicą lub deklaracją, lecz prawną umową małżeńską o bardzo poważnych konsekwencjach. Kobieta, która zawarła *kiduszin*, a jeszcze nie zawarła *nisuin*, jest traktowana przez prawo jako mężatka: nie wolno jej poślubić innego mężczyzny, a jej współżycie z kimś obcym jest uznane za cudzołóstwo, za które mogła być orzeczona kara śmierci przez ukamienowanie.

Dla *kiduszin* niezwykle istotny jest prawny koncept nazywany *kinjan*, czyli „nabycie”. Pierwszy rozdział traktatu *Kiduszin* w większości jego właśnie dotyczy. Halacha przewiduje kilka rodzajów *kinjanu*, które są zależne od tego, jaki przedmiot jest nabywany (podobnie zasady istnieją w każdym prawie). Np. ziemię nabywa się poprzez zapłatę za nią, ale w posiadanie ruchomości lub zwierząt wchodzi się np. przez podniesienie lub pociągnięcie (halacha określa to dokładnie). Również zaręczyny następują z zastosowaniem metod charakterystycznych dla zawierania umów i stanowią formalny sposób przekazania prawa własności.

Do zawarcia *kiduszin* konieczna jest zgoda obu stron – mężczyzny i kobiety, z czego pośrednio wynika, że ten koncept odnosi się do ludzi dorosłych. Halacha dopuszcza wprawdzie małżeństwo osoby niepełnoletniej, gdyż Tora ceduje wówczas prawo zawarcia *kiduszin* na ojca dziewczyny, któremu wolno wydać ją za mąż. Należy pa-

tej precyzji świadoma, jak jest wrażliwa na język i wszelkie najdrobniejsze odmiany wyrazów i znaczeń.

Uczeń: Czyli słowa „pobratymca” i „przedstawiciel” są określeniami prawnymi, nie „literackimi”, które można z pewną dowolnością zamieniać?

Rabin: Znakomicie – określenia ściśle z prawnego punktu widzenia. Posłuchaj teraz, jak Gemara odpowiada na postawione przez siebie pytanie o naszą Misznę i inną Misznę:

הָאָהָרָא רְבוּתָא קָא מְשָׁמַע לָן – HACHA Tu tanaita **KA MASZMA LAN** uczy nas o pewnej nowości **וְהָתָם רְבוּתָא קָא מְשָׁמַע לָן – WEHATAM** i tam **KA MASZMA LAN** uczy nas o pewnej nowości. **הָאָהָרָא רְבוּתָא קָא מְשָׁמַע לָן – HACHA** Tu **KA MASZMA LAN** uczy nas o pewnej nowości, **דְּאִי תְנָא שְׁלוּחוֹ – DEI TANA** bo gdyby nauczał tylko przypadku przedstawiciela, **הָוָה אֲמִינָא שְׁלוּחוֹ הוּא דְהוּי רַמְאִי דְסַמְכָה דְעֵתִיָּה, HAWA AMINA** pomyślałbym: Przedstawiciela można uznać za oszusta, bo wysyłający polega na nim. **שְׁלִיחוּתִי – סָבַר עֲבָד לִי שְׁלִיחוּתִי** – Bo uważa on: „Ten wykona moje polecenie”. **אֲבָל חֲבִירוֹ דְלֹא סַמְכָה דְעֵתִיָּה אִימָא לֹא לִיהוּי רַמְאִי – AWAL** Lecz gdy wysyłający prosi „swojego pobratymca”, na którym nie polega, mógłbym powiedzieć, że wyznaczonego człowieka nie należy uznawać za oszusta.

Rabin: Czy rozumiesz różnicę?

Uczeń: „Przedstawiciel” jest osobą, z którą zawarto swego rodzaju umowę, a „pobratymiec” to ktoś jak przyjaciel, krewny?

Rabin: Gemara uważa, iż prawdopodobne jest, że tak pomyślisz: jeśli pobratymiec sam poprosił o rękę kobiety, nadużycie zaufania jest mniej poważne, bo i pokładane zaufanie było mniejsze niż w przypadku „przedstawiciela”. Ale zwróć uwagę, że nasz tanaita uczy nas, iż tak nie jest i że nawet jeśli wyznaczony człowiek jest pobratymcem, uznajemy go za oszusta.

Uczeń: Przypuszczam, że teraz Gemara postara się odwrócić argumentację, pójdzie w drugą stronę.

Rabin: Oczywiście, to jej typowa strategia. Gemara wyjaśnia dalej, dlaczego wcześniejsza Miszna (50a) użyła określenia „przedstawiciel”. Użyje jeszcze raz podobnego argumentu, jak powyżej, ale jakby „w drugą stronę” – z innego punktu widzenia, bo mądrość jest właśnie zdolnością wielopunktowości czy wielostronności widzenia. Jedną z najistotniejszych cech pojęcia do rzeczywistości, jakie prezentuje Talmud, jest właśnie ta zdolność i determinacja do analizowania jej z wielu punktów widzenia.

הָתָם רְבוּתָא קָא מְשָׁמַע לָן – Także HATAM tam tanaita **KA MASZMA LAN** uczy nas o pewnej nowości, **דְּאִי תְנָא הָאוּמֵר לְחֲבִירוֹ – DEI TANA** bo gdyby nauczał: „Jeśli ktoś powiedział do swojego pobratymca”, **הָוָה אֲמִינָא חֲבִירוֹ הוּא דְכִי קִדְּשָׁה – HAWA AMINA** pomyślałbym: Tylko wtedy, gdy „jego pobratymiec” zaręczy się w innym miejscu niż to, które mu wyznaczył, kobieta nie jest zaręczona, bo wysyłający uważa, że ten człowiek nie będzie się fatygował. **אֲבָל שְׁלוּחוֹ דְטָרַח אִימָא מְרָאָה מְקוּם הוּא לֹא – AWAL** Lecz przedstawiciel będzie się fatygował, zatem mógłbym powiedzieć: Wysyłający wskazywał mu jedyny sposób. **קָא מְשָׁמַע לָן – Dlatego tanaita KA MASZMA LAN** uczy nas, że tak nie jest.

Rabin: Na czym miałyby polegać ta fatyga, jak sądzisz?

Uczeń: Może chodzi o to, że posłany nie będzie się za bardzo starał i że jeśli nie odnajdzie kobiety w miejscu, do którego został posłany, nie będzie sobie dłużej zaprzętał głowy tą sprawą i szukał potencjalnej narzeczonej gdzie indziej.

Rabin: Czy ta Miszna jest dla ciebie zrozumiała?

Uczeń: Ostatni przypadek bardzo mnie zadziwił. Jak kobieta może być zaręczona i niezaręczona?

Rabin: To rzeczywiście brzmi niewiarygodnie. Odpowiedź na twoje pytanie daje Raszi wyjaśniając, iż sformułowanie Miszny oznacza, że kobieta będzie jednemu i drugiemu mężczyźnie zakazana, lecz jeśli jeden da jej list rozwodowy (*get*), to może drugiego poślubić. Natomiast gdyby chciała wyjść za kogoś trzeciego, to i ten drugi musi jej wręczyć *get*. Gemara wyjaśni później wyczerpująco istotę tej sytuacji.

Uczeń: Teraz rozumiem.

Rabin: Jak nauczyłeś się z pewnością studiując rozdział z traktatu *Berachot*, Gemara wymaga cierpliwości – i sama z cierpliwością zajmie się po kolei każdym twierdzeniem Miszny, nie pomijając żadnego elementu. Zacznie od przywołania pierwszego prawa Miszny, a wraz z nim Berajty, która dokładnie je omawia – i skomentuje je.

GEMARA

הָאוּמֵר לְחֲבִירוֹ צֵא וְקִדְּשֵׁי – JEŚLI KTOŚ POWIEDZIAŁ DO SWOJEGO POBRATYMCA: „IDŹ I ZARĘC SIĘ W MOIM IMIENIU” עֲשׂוּי – TANA Berajta nauczała: **אֲלֵא שְׁנֵהֲג בּוֹ מִנְהֵג – TANA** CZEGO PRZEDSTAWICIEL DOKONAŁ, JEST DOKONANE. **וְרַמְאִוֹת – ELA** LECZ POTRAKTOWAŁ WYSYŁAJĄCEGO NIEUCZCIWIE. **וְתִנָּא דִידָן הָלַךְ בְּרַמְאִוֹת – נִמְי דְקִתְנִי הָלַךְ בְּרַמְאִוֹת – WETANA DIDAN** I nasz tanaita zgadza się z tym poglądem, bo słowo *halach* („poszedł”), którego on również naucza, sugeruje, że przedstawiciel „poszedł nieuczciwie”.

Rabin: Jak widzisz, Gemara uważa, że zachowanie posłańca zasługuje na potępienie. Dostrzega także takie nastawienie u naszego tanaity. Pamiętasz, kto kryje się pod określeniem „nasz tanaita”?

Uczeń: Gemara zawsze określenia w ten sposób autora analizowanej Miszny. Ale nie rozumiem, co wynika ze słowa *halach*.

Rabin: Na pewno dostrzegasz jego pokrewieństwo ze słowem, którym się tu często posługujemy – ze słowem *halacha*, oznaczającym „drogę”. Ale to dygresja. Nasza Miszna powiedziała, że przedstawiciel „poszedł” i sam się zaręczył i to „poszedł” wydaje się zbędne, bo wystarczyłoby powiedzieć, że się z nią zaręczył. Jak wyjaśnia bardzo ważny *riszon*, Ritwa, płynnie z tego wniosek, że ten mężczyzna postąpił nieuczciwie. W związku z powyższym Gemara zada pytanie, które rozszerzy pole naszych badań na inne fragmenty Miszny. Taka metoda – poszukiwania analogii, argumentów itp. w Misznie, w Berajcie oraz oczywiście w Torze, jest podstawowa dla Gemary, jak na pewno pamiętasz.

מֵאִי שְׁנָא הָאָהָרָא דְקִתְנִי הָאוּמֵר לְחֲבִירוֹ – MAJ SZNA HACHA DEKATANEJ Dlaczego w naszej Misznie tanaita uczy: **JEŚLI KTOŚ POWIEDZIAŁ DO SWOJEGO POBRATYMCA,**

וּמֵאִי שְׁנָא הָתָם דְקִתְנִי הָאוּמֵר לְשְׁלוּחוֹ – MAJ SZNA HATAM DEKATANEJ podczas gdy w innej Misznie (*Kiduszin* 50a) tanaita uczy: **JEŚLI KTOŚ POWIEDZIAŁ DO SWOJEGO PRZEDSTAWICIELA?**

Rabin: To, że w naszej Misznie wyznaczony człowiek zwany jest „jego pobratymcem”, a w innej Misznie nazywa się „jego przedstawicielem” okaże się ważne dla wypracowania opinii. Chcę ci na tym przykładzie zwrócić uwagę, jak precyzyjna jest Miszna, a Gemara, która jest

Rabin: Gemara do tego się nie odnosi, lecz prezentuje drugi przypadek związany z tym samym tematem.

**רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה יְהִיב לִיה זְוִי לְרַב אָמֵר זְבֻנָּה נִיהְלִי לְהָאִי אַרְעָא אֲזִל זְבֻנָּה לְנַפְשִׁיהּ – Raba bar bar Chana dał Rawowi pieniądze i powiedział: „Kup mi tę a tę ziemię”.
Jednak Raw kupił ją dla siebie.**

Rabin: Rabie bar bar Chanie chodziło oczywiście o konkretny kawałek ziemi.
Uczeń: Na tym polega analogia z przypadkiem zaręczyn.
Rabin: Właśnie. Ramban dodaje wyjaśnienie, że Raw zapłacił za kupioną ziemię z własnych pieniędzy, nie użył tych, które przekazał mu Raba bar bar Chana.
Uczeń: Wydaje mi się, że rzeczywiście to istotna uwaga.

וְהִתְנִיא מֵה שְׁעֶשְׂה עָשׂוּי אֶלָּא שְׁנַהֲג בּוּ מְנַהֲג רַמְאֹת – WEHATANJA A przecież w Berajcie nauczano: CZEGO PRZEDSTAWICIEL DOKONAŁ, JEST DOKONANE. JEDNAK POTRAKTOWAŁ WYSYŁAJĄCEGO NIEUCZCIWIE!

Rabin: Czyli Gemara ponownie nawiązuje do tej samej Berajty.
Uczeń: Gemara prezentuje pytający zarzut – jak to było możliwe?
Rabin: Mamy więc powtórkę argumentacji. Gemara odpowiada, mówiąc o ziemi, którą pragnął kupić Raba bar bar Chana:

בְּאַגְא דְּאַלִּימִי הָנָה לִיה לְרַב נְהִי בִיה כְּבוֹד לְרַבָּה בַּר בַּר חַנָּה לֹא נְהִי בִיה כְּבוֹד – Była na równinie potężnych ludzi, którzy darzyli Rawa szacunkiem, lecz Raby bar bar Chany nie darzyli szacunkiem.

Uczeń: Cóż to za dziwne miejsce „równina potężnych ludzi”?
Rabin: Raszi wyjaśnia, że była to równina, której mieszkańcy nie pozwalali nikomu kupować tam ziemi. I co może z tego wynikać?
Uczeń: To wydaje się identyczne z przypadkiem zaręczyn Rawina Chasidy. Skoro darzyli szacunkiem przedstawiciela Rawa, lecz nie jego samego. Zatem ponieważ tak czy inaczej Raba bar bar Chana nie mógł się stać właścicielem kawałka ziemi, o którym mowa, nabył go Raw i nie było to niewłaściwe.
Rabin: Gemarze nie wystarczy wyjaśnienie, które zaproponowała.
Uczeń: Podobnie jak wcześniej.

אִיבְעִי לִיה לְאוֹדוּעִי – Raw powinien był go powiadomić.

Rabin: Kogo?
Uczeń: Rabę bar bar Chanę.
Rabin: Gemara odpowiada, starając się usprawiedliwić posłanego:

סָבַר אֲדַהֲכִי וְהָכִי אֶתָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא זְבִין לָהּ – Uważał jednak, że tymczasem inny mężczyzna przyjdzie i kupi ją.

Rabin: Gemara wyszuka jeszcze trzeci przypadek związany z naszym tematem – będzie to cała opowieść:

אֲזִל רַב גִּידֵל הָנָה מִתְּפִיד בְּהֵינָא אַרְעָא אֲזִל רַבִּי אַבָּא זְבֻנָּה – Raw Gidel negocjował zakup pewnego kawałka ziemi, a rabi Aba poszedł i ją kupił. Aż rabi Gidel kupił ją dla siebie.

Rabin: Dokładnie tak.
Uczeń: Ale nie do końca rozumiem kwalifikację prawną.
Rabin: Gemara powiada, że możemy założyć, iż wysyłający nie upoważnił pobratymca do reprezentowania go w innych miejscach, zatem jeśli posłany doprowadzi do zaręczyn w innym miejscu, kobieta nie będzie zaręczona. Co można by pomyśleć na ten temat?
Uczeń: Że wskazując przedstawicielowi pewne konkretne miejsce zaręczyn, ten, kto go posyła, mógł go tym samym zobowiązywać do zaręczyn tylko i wyłącznie w tym miejscu.
Rabin: Ale tanaita uczy nas, że tak nie jest. A jak jest?
Uczeń: Że nawet jeśli dany człowiek jest przedstawicielem wysyłającego, a nie jego pobratymcą, jest upoważniony jedynie do zaręczyn w ściśle określonym miejscu.
Rabin: Teraz Gemara przedstawi pierwszy z trzech przypadków związany, jak mogłoby się wydawać, z rodzajem wspomnianego powyżej nieuczciwego zachowania.

רַבִּין חַסִּידָא אֲזִיל לְקַדוּשִׁי לִיה אִיתְתָּא לְבַרְיָה קִידְשָׁהּ לְנַפְשִׁיהּ – Rawin Chasida poszedł, aby w imieniu syna zaręczyć się z kobietą. Jednak sam się z nią zaręczył.

Uczeń: Według mnie Rawin Chasida postąpił nieładnie.
Rabin: Cierpliwości, nie oceniaj pochopnie. Gemara weźmie oczywiście pod uwagę odczucie podobne twojemu, ale głęboko się nad tym zdarzeniem zastanowi!

וְהִתְנִיא מֵה שְׁעֶשְׂה עָשׂוּי אֶלָּא שְׁנַהֲג בּוּ מְנַהֲג רַמְאֹת – WEHATANJA A przecież w Berajcie nauczano: CZEGO PRZEDSTAWICIEL DOKONAŁ, JEST DOKONANE. JEDNAK POTRAKTOWAŁ WYSYŁAJĄCEGO NIEUCZCIWIE!

Rabin: Słowo *wehatanja* poznałeś już w *Berachot*, co ci ono podpowiada?
Uczeń: Że po nim nastąpi atak na podstawie Berajty. Tu chodzi o Berajtę, którą już znamy. Jak mędrzec mógł postąpić w ten sposób!
Rabin: Otóż to – dlatego powyższy fragment jest rodzajem domyślnego pytania. Gemara proponuje odpowiedź:

לֹא יְהִיבָהּ לִיה – Nie oddaliby mu jej.

Rabin: O kim tu mowa, jak sądzisz, jakiej „rekonstrukcji zdarzeń” można by tu dokonać?
Uczeń: Pewnie mowa jest o rodzinie tej kobiety. Z jakichś powodów nie zgodzili się oni na to, by ją oddać synowi rabiego Chasidy.
Rabin: Tak właśnie wyjaśnia Raszi. Zatem rabi Chasida uczciwie wypełnił swoją misję, a wobec niemożliwości zawiązania małżeństwa swojego syna był wolny w swoim wyborze i nie postąpił niewłaściwie zaręczając się z niedoszłą synową. Gemarze nie wystarczy wyjaśnienie, które zaproponowała.

אִיבְעִי לִיה לְאוֹדוּעִי – Rawin Chasida powinien był syna powiadomić.

Rabin: Kogo?
Uczeń: Powinien zawiadomić swojego syna o zaistniałej sytuacji zanim sam zdecydował się na *kiduszin*.
Rabin: Gemara odpowiada, usprawiedliwiając Rawina Chasidę:

סָבַר אֲדַהֲכִי וְהָכִי אֶתָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא מְקַדְּשׁ לָהּ – Uważał jednak, że tymczasem inny mężczyzna przyjdzie i zaręczy się z nią.

Uczeń: To wyjaśnienie bardzo życiowe i rozsądne.

וְכֹן הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה הַתְּקַדְּשִׁי לִי כֹו – I PODOBNIJE JEŚLI KTOŚ POWIE KOBIECIE: „OTO ZOSTANIESZ MOJĄ NARZECZONĄ” ITD.

Rabin: Co się kryje pod „itd.”?

Uczeń: „...po trzydziestu dniach, a inny mężczyzna przyjdzie i zaręczy się z nią w ciągu tych trzydziestu dni, jest ona zaręczona z tym drugim”.

Rabin: Gemara omawia inną wersję tego przypadku:

לֹא בָּא אַחֵר וְקִידְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים מַהוּ – Jeśli inny mężczyzna nie przyszedłby i nie zaręczyłby się z nią w ciągu tych trzydziestu dni, MAHU jaka jest halacha?

Uczeń: To znaczy, czy stałaby się narzeczoną po trzydziestu dniach, czy nie.

Rabin: Tak, tego dotyczy pytanie.

רַב וְשִׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תְרוּוּיָהּ מְקוּדְּשֵׁת וְאָף אֵל פִּי שְׁנֵתְאֶכְלוּ הַמַּעוֹת – Obaj, Raw i Szmuel, powiedzieli: Jest zaręczona, nawet jeśli pieniądze zostały zużyte.

Rabin: Napotykamy w tym fragmencie dwa wielkie talmudyczne imiona, Rawa i Szmuela, z pierwszego pokolenia amoraistów działających w Babilonii, oraz odniesienia do prawa zawierania małżeństw, które musimy przypomnieć, żeby zrozumieć ten fragment.

Uczeń: O jakich pieniądzach jest tu mowa?

Rabin: O pieniądzach na *kiduszin*, które przekazał jej narzeczony. Pamiętasz, wspomniałem ci na wstępie o dwóch etapach zawierania małżeństwa – *kiduszin* (czyli *erusin*) i *nisuin*. Zwyczajowo znakiem zaręczyn było podarowanie czegoś narzeczonej – monety o niewielkiej wartości, w Gemarze będzie to *peruta*. Obecnie taką funkcję pełni skromna obrączka, którą pan młody darowuje swej żonie.

Uczeń: Dlatego ona jemu nie daje obrączki.

Rabin: Wracając do Gemary: podkreśla ona, że Raw i Szmuel są zgodni w kwestii ważności zaręczyn w opisanym przypadku. Gemara wyjaśnia stanowisko obu mędrców. Zwróć uwagę na słowo wprowadzające poniższy fragment, czy je pamiętasz?

Uczeń: *Maj tama* to pytanie o powód pewnego twierdzenia lub halachy, poprzedzające analizę anonimowej Miszny.

מַאי טַעְמָא – MAJ TAMA Jaki jest powód? הֲנִי זֹוִי לֹא לְמַלְוָה דְּמוֹ – Bo owych monet nie należy porównywać do pożyczki, דְּמוֹ לְפַקְדוֹן דְּמוֹ – i nie należy ich porównywać do zastawu. לֹא דְמוֹ פַּקְדוֹן בְּרִשׁוּתָא דְּמָרָא קָא מְתַאֲפְלִי וְהִי בְּרִשׁוּתָא דְּיָדָהּ – Nie należy ich porównywać do zastawu, bo zastaw zostaje zużyty, gdy znajduje się w posiadaniu właściciela, podczas gdy monety zostają zużyte, gdy znajdują się w posiadaniu kobiety. הֲנִי לֹא דְמוֹ מְלֻוָּה לְהוֹצֵאָה נִיתְּנָה הֲנִי – Podobnie, nie należy ich porównywać do pożyczki, bo pożyczki udziela się, aby została wydana, podczas gdy monety zostały podarowane kobiecie przez mężczyznę, aby się z nią zaręczyć.

Rabin: Czy to wyjaśnienie jest wystarczające?

Uczeń: W zupełności.

Rabin: Gemara ustaliła, że opóźnione *kiduszin* (np. *kiduszin*, które ma nastąpić po trzydziestu dniach) rzeczywiście zacznie obowiązywać w określonym czasie (jeśli nikt inny tymczasem nie zaręczył się z tą kobietą), a teraz zadaje dodatkowe pytanie, dotyczące przypadku *kiduszin* po trzydziestu dniach:

וְזִירָא אֲזַל רַבִּי זִירָא וְקַבְּלִיהּ לְרַב יִצְחָק נַפְחָא – Wtedy raw Gidel poszedł i poskarżył się na to rabiemu Zeirze, a rabi Zeira poszedł i poskarżył się rawowi Jicchakowi Nafchy. אָמַר לִיהּ הַמְתֵּן עַד שְׁיַעֲלָה אֲצִלְנוּ לְרַגְלָא – Odpowiedział mu: „Zaczekaj, aż rabi Aba przybędzie do nas na święto. אָמַר לִיהּ – Gdy przybył, raw Jicchak Nafcha odnalazł go i powiedział do niego: עֲנִי מִהַפֶּךְ בְּחֶרֶךְ וּבָא – „Biedny człowiek usilnie poszukuje chleba, a ktoś inny przychodzi i zabiera mu go, ubiegając go, co byś powiedział? רָשָׁע – Rabi Aba odpowiedział mu: „To niegodziwiec”. הָכִי – Raw Jicchak Nafcha powiedział: „To dlaczego, mędrco, postąpiłeś tak samo?” אָמַר – Odpowiedział mu: „Nie wiedziałem, że raw Gidel chciał ją kupić”. מַר – Raw Jicchak: „Teraz wciąż można to naprawić. אָמַר לִיהּ זְבוּנִי לֹא מְזַבְּנִינָא לָהּ – Niech mędrzec przekaże ziemię rawowi Gidelowi”. לָהּ – Rabi Aba odpowiedział mu: „Nie chcę jej sprzedać, bo jest to mój pierwszy kawałek ziemi, a nie jest dobrym znakiem sprzedawanie swojego pierwszego nabytku. נִישְׁקָלִיהּ – Jednak jeśli chce, może go przyjąć w prezencie”.

Rabin: Jaki związek ma to zdarzenie ze świętem? Żaden. Odzwierciedla się tu tylko nakazany prawem zwyczaj przybywania do Jerozolimy na trzy święta pielgrzymie.

Uczeń: Na Pesach, Szawuot i Sukot.

Rabin: Tak. Raszi wyjaśnia, że przed Pesach, Szawuot i Sukot wielcy rabini wygłaszali mowy, obierając za temat nadchodzące święta, więc wtedy mędrzy niechybnie by się spotkali.

Uczeń: Przygotowali na rabiego Abę coś w rodzaju zasadzki!

Rabin: Gemara przytacza następnie dość długą i dramatyczną wymianę zdań pomiędzy rabim Abą a rabim Jicchakiem Nafchą. Czy streścisz mi ją?

Uczeń: Rabi Aba nazwał niegodziwym kogoś, kto sprzątnął sprzed nosa chleb swemu ubogiemu bliźniemu, pozbawiając go pożywienia.

Rabin: Raszi wyjaśnia, że było to jedzenie nie należące do nikogo, pozostawione w publicznym miejscu.

Uczeń: Lecz gdy rabiemu Abie wytknięto, że postąpił podobnie, oraz gdy wskazano mu sposób naprawienia tego, rabi Aba nie chciał z niego skorzystać, bo uważano, że sprzedanie kawałka ziemi, który nabył jako pierwszy w swym życiu, źle wróży.

Rabin: Opowieść ta istotnie ma dramatyczne zwroty. A oto jak w końcu rozwiązano ową kwestię:

רַב גִּידֵל לֹא נְחִית לָהּ דְּכִתִּיב וְשׂוֹנֵא מִתְּנַת יְהִיָּה – Raw Gidel nie przejął, bo napisało: *Ten, który nienawidzi podarunków, żyć będzie* (Przysłowia 15, 27). רַבִּי אַבְא לֹא – Rabi Aba nie przejął, bo raw Gidel wcześniej negocjował zakup ziemi. וְלֹא מַר נְחִית לָהּ וְלֹא מִיִּתְקַרֵּינָא אַרְעָא דְּרַבְּנָן – Ani ten mędrzec, ani tamten mędrzec nie przejął jej i zaczęto ją nazywać „Ziemią uczniów rabinicznych”.

Rabin: Raszi wyjaśnia, że ziemia ta stała się *hefker* (bezpąńska) – po to, żeby uczniowie jeshiwy mogli z niej skorzystać. I tu kończy się pewien wątek rozważań Gemary.

Uczeń: Czyli dyskusja na temat uczciwości postać.

Rabin: Gemara przytacza kolejny fragment Miszny, by go przedyskutować:

Rabin: Musimy się, wraz z Gemarą, zastanowić. Są różne strategie odpierania ataku zbudowanego na *ejtewej*. Najprostszą jest strategia *szani*, czyli wykazanie, że chodzi o dwa różne przypadki, których nie da się ze sobą porównać.

Uczeń: Znam ją z *Berachot*. Wykazuje pozorność sporu.

Rabin: Słusznie. Tak właśnie skonstruowany jest argument, którym posłuży się Gemara podając teraz, jak Resz Lakisz broni swojego stanowiska:

שְׂאֵנִי נְתִינָת מְעוֹת לִיד אִשָּׁה דְּכִי מְעֻשָּׁה דְּמוּ וְלֹא אֶתִי דִּיבוּר וּמְבִטֵל מְעֻשָּׁה – Przekazanie pieniędzy w ręce kobiety jest SZANI inne, bo jest podobne do czynu, a mowa nie może unieważnić czynu.

Uczeń: Czyli atak został odparty.

Rabin: Gemara po raz drugi kwestionuje stanowisko Resza Lakisza. Będzie to jednak atak silniejszy od poprzedniego. To zresztą zupełnie nas nie dziwi, bo Gemara stosuje tu stopniowanie swych argumentów, idąc od słabszego do silniejszego.

אֵינִיבִיָּה הַשּׁוֹלַח גָּט לְאִשְׁתּוֹ וְהִגִּיעַ בְּשַׁלְיָהּ אוֹ שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שְׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ גָּט – EJTWEJ Podano w wątpliwość stanowisko Resza Lakisza (w oparciu o Misznę *Gitin* 32a): JEŚLI KTOŚ WYŚLE PRZEDSTAWICIELA LIST ROZWODOWY (*GET*) DO SWOJEJ ŻONY, A NASTĘPNIE DOGONI PRZEDSTAWICIELA ALBO WYŚLE INNEGO PRZEDSTAWICIELA ZA NIM, A TEN GO DOGONI I POWIE MU: „LIST ROZWODOWY, KTÓRY CI DAŁEM, ZOSTAJE UNIEWAŻNIONY”, ZOSTAJE UNIEWAŻNIONY. וְהָא נְתִינָת גָּט לִיד שְׁלִיחַ דְּכִי נְתִינָת מְעוֹת לִיד אִשָּׁה דְּמִי – WEHA A przecież przekazanie listu rozwodowego w ręce przedstawiciela jest podobne do przekazania pieniędzy w ręce kobiety na *kiduszin* po trzydziestu dniach. וְקִתְנֵי הָרִי זֶה בְּטַל – Jednak Miszna naucza, że *get* ZOSTAJE UNIEWAŻNIONY.

Rabin: Ten atak jest conceptualnie silniejszy, bo teraz Gemara próbuje znaleźć dla przekazania pieniędzy na *kiduszin* analogię bliższą niż *teruma*.

Uczeń: Znajduje ją w przypadku przekazywania listu rozwodowego nie przez męża osobiście, lecz przez wyznaczonego przezeń przedstawiciela.

Rabin: Mowa tu jest oczywiście o sytuacji, gdy pierwszy posłaniec nie zdążył jeszcze przekazać listu rozwodowego, gdy dobiegł do niego drugi posłaniec (lub mąż we własnej osobie). Bo gdyby zdążył *get* przekazać – byłoby po sprawie, rozwód by nastąpił. Słowa drugiego posłańca (czyli *de facto* słowa męża) unieważniają zarówno słowa (polecenie przekazania *getu* żonie), jak i czyn (włożenie *getu* w ręce przedstawiciela). Czy znajdujesz tu analogię z *kiduszin*, czy nie?

Uczeń: Oczywiście znajduję.

Rabin: Jaką?

Uczeń: Taką, że jeśli kobieta powiedziała, iż wycofuje zgodę na małżeństwo, to te jej słowa powinny mieć moc uchylenia zarówno jej wcześniejszych słów (zgody na zaręczyny), jak i czynu.

Rabin: A co było czynem?

Uczeń: Przyjęcie pieniędzy za *kiduszin*.

Rabin: Resz Lakisz uważa, że to pochopna konkluzja, ponieważ tych dwóch przypadków nie należy porównywać. Odrzuci ją pomysłowo, twierdząc, że to są tylko słowa.

Uczeń: Jak rozumiem, z tym, że mowa nie może unieważnić czynu, zgadzają się wszyscy. Ale, jak się okazuje, dyskusja dotyczy nie tylko relacji odwrotnej, czyli zdolności unieważniania słów czynem, lecz także rozpoznania tego, co jest czynem.

לֹא בָּא אַחֵר וְקִידָשָׁה וְחֻזְרָה בָּהּ מֵהוּ – Jeśli inny mężczyzna nie przyszedł i nie zaręczył się z nią, ale przed upływem tych trzydziestu dni kobieta postanowiła wycofać zgodę na *kiduszin*, MAHU jaka jest halacha?

Uczeń: To znaczy, czy *kiduszin* zostaje unieważnione, czy też mimo wszystko uprawomocni się w określonym czasie?

Rabin: Właśnie. Rozpoczyna się w tym miejscu spór pomiędzy rawem Jochananem a Reszem Lakiszem, reprezentującymi pierwsze pokolenie amoraistów w Jisraelu. Przedmiotem ich zainteresowania będą relacje pomiędzy czynem, myślą i mową.

Uczeń: Ale w kontekście naszego ramowego zagadnienia.

Rabin: Tak. To naprawdę pasjonujące rozważania! Gemara odpowiada na postawione pytanie o halachę:

ר' יוחנן אמר חוזרת אתי דיבור ומבטל דיבור – Rabi Jochanan powiedział: Może się ona wycofać, bo mowa może unieważnić mowę. ריש לקיש אמר אינה חוזרת לא. – Jednak Resz Lakisz powiedział: Nie może się wycofać, bo mowa nie może unieważnić mowy.

Rabin: Rabi Jochanan uważa, że kobieta może się wycofać, gdyż zanim nie upłynie trzydzieści dni, jej zgoda na *kiduszin* to nic innego jak słowa. Tyle znaczy sentencja, iż „mowa może unieważnić mowę”.

Uczeń: Lecz Resz Lakisz oponuje.

Rabin: Właśnie.

Rabin: Gemara stara się rozstrzygnąć ową kwestię, przywołując dowody z kilku źródeł tanaickich. Pierwszym z nich jest Miszna w traktacie *Terumat*, która atakuje Resz Lakisza. Atak jest sygnalizowany w charakterystyczny dla Gemary sposób.

Uczeń: Słowem *ejtewej*.

Rabin: Dosłownie znaczy ono „pytał przeciwko niemu”. *Ejtewej* wprowadza w Gemarze pytanie jednego lub kilku amoraistów, podające w wątpliwość opinię innego amoraity. Ów atak oparty jest zazwyczaj na starszym źródle, tanaickim, którego amoraity – jak wiesz – w żadnym razie nie może kwestionować, bywa także oparty na wersecie z Tory. Jak w naszym przypadku, źródło to od razu po *ejtewej* zostaje podane.

אֵינִיבִיָּה ר' יוחנן לריש לקיש – Rabi Jochanan EJTWEJ podał w wątpliwość stanowisko Resza Lakisza (w oparciu o Misznę *Terumat* 3, 4): בִּיטֵל אִם עַד שֶׁלֹּא תָרַם: – Jeśli właściciel plonu wyznaczył przedstawiciela, aby oddzielił *terumę* dla niego, a następnie UNIEWAŻNIŁ UPOWAŻNIENIE, TO JEŚLI UNIEWAŻNIŁ ZANIM PRZEDSTAWICIEL ODDZIELIŁ PŁONY, WTEDY TEGO, CO ODDZIELIŁ, NIE UZNAJE SIĘ ZA *TERUMĘ*. וְהָא הָכָא דְּדִיבוּר וְדִיבוּר הוּא וְקִאֲתִי דִּיבוּר – Ta Miszna mówi tylko o mowie i uczy, że mowa unieważnia mowę.

Uczeń: Czyli mówi o dwóch różnych wypowiedziach?

Rabin: Tak. Jedną „mową” właściciel wyznaczył swojego przedstawiciela, a drugą są jego późniejsze słowa, którymi unieważnił to wyznaczenie.

Uczeń: Mowa unieważnienia unieważnia mowę wyznaczenia.

Rabin: Właśnie. Zatem, według rabiego Jochanana, w przypadku *kiduszin* powinno się stosować tę samą halachę, co w przypadku oddzielania *terumy*: druga wypowiedź kobiety (czyli wycofanie zgody) powinna unieważnić jej pierwszą wypowiedź (poprzednią zgodę na *kiduszin*), a gdy nastąpi trzydziesty dzień, *kiduszin* nie powinno zacząć obowiązywać.

Uczeń: I kto ma rację?

Jochanan mówi: Myśl, która sprawia, że naczynie staje się podatne na rytualne skażenie, **SZANI** jest inna, bo jest podobna do czynu.

Rabin: Resz Lakisz powiada: Skoro Miszna twierdzi, iż myśl nie ma nawet tej mocy, by zane-gować inną myśl, to twoje stanowisko, rabi Jochananie, zostaje obalone! Lecz rabi Jochanan utrzymuje, że nie należy tych spraw w ogóle porównywać.

Uczeń: Że żadna myśl nie jest podobna do tej wyjątkowej, która dotyczy stanu rytualnego skażenia.

Rabin: Jaki jest ostateczny wniosek w tej potyczce na argumenty?

Uczeń: Skoro myśl „jest inna” to fakt, że myśl nie może negować ani myśli, ani czynu, nie stanowi trudności dla naszych rozważań.

Rabin: Gemara przywołuje teraz zawarte w Torze wyjaśnienie poglądu na temat myśli, która sprawia, że naczynie staje się podatne na rytualne skażenie. Przeczytajmy odpowiedni frag-ment z księgi *Wajikra*.

Uczeń: „[Jeśli w środku glinianego naczynia jest] jakikolwiek pokarm do zjedzenia [przeznaczone dla ludzi], stanie się rytualnie skażony [tylko] jeżeli [kiedykolwiek wcześniej] dotarła do niego woda. I [tak samo] jakikolwiek napój, [przeznaczony] do picia, który jest w [skażonym] naczyniu, stanie się rytualnie skażony” (*Wajikra* 11, 34).

Rabin: I jeszcze werset *Wajikra* 11, 38.

Uczeń: „Ale jeżeli woda [albo inny płyn] dostanie się na nasiona i potem coś z padliny spadnie na nie, będą rytualnie skażone dla ciebie”.

Rabin: Z tym przygotowaniem czytamy Gemarę:

וְכִדְרַב פָּפֵא דְרַב פָּפֵא רָמִי כְּתִיב כִּי יִתֵּן וְקָרִינָן כִּי יִתֵּן – I jest to zgodne z rawem Papą. Bo raw Papa **RAMI wskazał sprzeczność: Napisano *ki jiten* („jeśli umieści”, *Wajikra* 11, 38), jednak czytamy *ki jutan* („jeśli dostanie się”).**

Rabin: Jest to przykład *kri uktiw*, z innymi tego rodzaju spotkaliśmy się z *Berachot*. Na co kładzie się tu akcent?

Uczeń: Zapis słowa umożliwia odczytanie go na dwa sposoby, które oczywiście wspierają inne interpretacje tekstu.

Rabin: Właśnie. Przechodząc do naszego przypadku muszę ci wyjaśnić, że w przekładzie polskim konieczne było użycie słowa „dostanie się”, bowiem forma „umieści się” byłaby nieja-sna, lecz oczywiście po hebrajsku jest to jedno i to samo słowo. Z *ki jiten* wnioskujemy, że jedzenie staje się podatne na rytualne skażenie tylko wtedy, gdy sam właściciel umieści na nim płyn, a z *ki jutan*, wnioskujemy, że działanie właściciela naczynia nie jest tu konieczne – wystarczy, że zadziała czynnik naturalny, np. samoistnie spadnie na naczynie rosa.

Uczeń: Czyli mamy jawną sprzeczność.

וְהָא כִּי יִצַּד כִּי יִתֵּן דּוּמְיָא דְכִי יִתֵּן – Jak to jest? *Ki jutan* („jeśli dostanie się”) jest podobne do *ki jiten* („jeśli umieści”). *מָה יִתֵּן דְּנִיחָא לִיה אִף יִתֵּן דְּנִיחָא לִיה* – Tak jak właściciel jest zadowolony z *jiten*, zadowolony jest z *jutan*.

Rabin: Spotykamy się tu po raz kolejny z dowodzeniem opartym na różnicach w możliwym odczytaniu pewnego słowa w Torze. Wymowa wskazana przez tradycję sugeruje, iż jedzenie staje się podatne na rytualne skażenie, jeśli zostanie zmoczone w jakikolwiek, dowolny sposób.

Uczeń: Niekoniecznie przez działanie właściciela.

Rabin: Właśnie. A fakt, że późniejsza myśl nie ma mocy negocjowania, po prostu nie stanowi tu trudności.

Uczeń: Lecz jak mam rozumieć sformułowanie „godzi się”?

Rabin: Dla naszej dyskusji istotne jest to, że owo „godzenie się” jest uznawane za czyn wła-sciela. Raw Papa uważa, że skoro myśl czyni rzecz podatną na rytualne skażenie, to ta myśl

הַתָּם נָמִי כֹל כַּמָּה דְּלֵא מְטָא גִיטָא לְיָדָהּ דְּיַבּוּר וְדִיבּוּר הוּא אֲתֵי דְּיַבּוּר וּמִבְטֵל דְּיַבּוּר – HATAM NAMI Także w przypadku rozwodu czyn nie zaistniał, bo dopóki list roz-wodowy nie dotarł do rąk kobiety, to tylko mowa, a mowa może unieważnić mowę.

Rabin: Jak to podsumujesz?

Uczeń: Skoro tak jest, to unieważnienie listu rozwodowego przez męża ma moc obowiązującą.

Rabin: Zgoda. Tym samym Resz Lakisz obala dwa sprzeczny wobec swojego stanowiska.

Rabin: W następnym ataku na pogląd rabiego Jochanana Resz Lakisz wykorzysta logiczną strategię *ejtewej*. Czy pamiętasz jej istotę?

Uczeń: Polega ona na tym, że amoraity przytacza tanaickie źródło.

אִיִּתִּיבִיה רִישׁ לְקִישׁ לְר' יוֹחָנָן כֹּל הַפְּלִים יוֹרְדִין לִידֵי טוּמְאָתוֹן בְּמַחְשָׁבָה וְאִין עוֹלִים מִיִּדֵי טוּמְאָתוֹן אֶלָּא בְּשִׁינוּי מַעֲשֵׂה – Resz Lakisz **EJTEWEJ podał w wątpliwość sta-nowisko rabiego Jochanana (w oparciu o Misznę *Kelim* 25, 9): WSZELKIE NACZYNNIA STAJĄ SIĘ PODATNE NA RYTUALNE SKAŻENIE POPRZECZ MYŚL, A NIE WYCHODZĄ Z RYTUALNEGO SKAŻENIA INACZEJ NIŻ POPRZECZ FIZYCZNĄ ZMIANĘ.**

Uczeń: Znów *ejtewej*, czyli na podstawie Miszny?

Rabin: Tak. Kilka słów wyjaśnienia warto poświęcić, przynajmniej dygresyjnie, tematowi ry-tualnego skażenia. W judaizmie funkcjonują dwa terminy: *tahor* i *tame*, oznaczające rytual-ną czystość i rytualne skażenie. Tłumaczone bywają jako „czystość” i „nieczystość”, lecz nie wydaje się to trafnym ani precyzyjnym rozwiązaniem leksykalnym, bowiem nie chodzi tu o jakiś „brud” fizyczny czy moralne zbrukanie. Należy stanowczo podkreślić, że nie są to po-jęcia z zakresu moralności. Dzisiaj trudno to pojąć, bo odnoszą się one do takiego wymiaru duchowego, który związany był z istnieniem i funkcjonowaniem Świątyni.

Uczeń: Jak jednak można skazić się poprzez myśl, a oczyścić fizycznie?

Rabin: Raszi wyjaśnia, że Miszna mówi o naczyniach, które są już *tame*, oraz o takich, które są na rytualne skażenie podatne. Mogą one powrócić do poprzedniego stanu tylko pod wa-runkiem, że nastąpi w nich fizyczna zmiana. W przypadku naczynia, które jest *tame*, fizyczna zmiana musi polegać na uszkodzeniu – naczynie zostanie przedziurawione lub nadtłuczone w taki sposób, że już nie może służyć jako naczynie. W przypadku naczynia, które jest tylko podatne na rytualne skażenie, fizyczna zmiana polega na jego udoskonaleniu czy też polep-szeniu jego stanu.

Uczeń: Np. gdy do dzbana bez uszka dolepię uszko?

Rabin: Na przykład.

Uczeń: A czy za polepszenie można uznać wymalowanie kwiatka na powierzchni naczynia?

Rabin: Również to. Rzecz sprowadza się do tego, że gdy naczynie, które wcześniej uznano za ukończone, podlega dalszej obróbce, stanowi to deklarację, iż ukończone nie było. To stwierdzenie o dużej wadze halachicznej, że mianowicie naczynie nie znajduje się jeszcze w stanie podatności na rytualne skażenie, bo jeszcze nie jest naczyniem.

Wyjaśniłem ci to, lecz oczywiście Gemara nie o tym traktuje. Skupia się na zupełnie innym piętrze rozważań. Wróćmy do nich czym prędzej. Popatrz – Resz Lakisz wymienia teraz zasa-dę, jaką wyraża ta zacytowana Miszna:

מַעֲשֵׂה מוֹצִיא מִיַּד מַעֲשֵׂה וּמִיַּד מַחְשָׁבָה מַחְשָׁבָה אֵין מוֹצִיאָה לֵא מִיַּד מַעֲשֵׂה וְלֵא מִיַּד מַחְשָׁבָה – Czyn odwraca skutki czynu lub myśli, lecz myśl nie odwraca skut-ków ani czynu, ani myśli. *בְּשִׁלְמָא מִיַּד מַעֲשֵׂה לֵא מַפְקָה דְּלֵא אֲתֵי דְּיַבּוּר וּמִבְטֵל – BISZLAMA* W porządku: myśl nie odwraca skutków czynu, bo mowa nie może unieważnić czynu. **– ELA Lecz myśl powinna przynajmniej odwrócić skutki myśli. *שְׂאֲנֵי מַחְשָׁבָה דְּטוּמְאָה דְּכִי מַעֲשֵׂה דְּמִי* – Rabi**

Rabin: Jeśli nadażasz za tym wywodem, który ci teraz streszczę – przyszłość przed tobą.

Uczeń: Będę się starał.

Rabin: W pierwszej wersji sporu Resz Lakisz utrzymywał, że mowa nie może zaprzeczyć mowie, gdy jest dopełniana jakimś czynem – jak w przypadku *kiduszin*. Dlatego Resz Lakisz mógł odpowiedzieć na wyzwania z tej Miszny, mianowicie argumentować, że w przypadku listu rozwodowego żaden czyn jeszcze się nie dokonał i dlatego same słowa męża mogły negocjować jego poprzednie słowa, polecające dostarczyć *get*. Ale w drugiej wersji sporu jest inaczej, bo Resz Lakisz dowodzi, że słowa nie mogą zaprzeczyć słowom nawet jeśli pierwsze słowa nie są dopełnione czynem.

Uczeń: Czyli Resz Lakisz nie może twierdzić, że przypadek rozwodu jest inny niż przypadek *kiduszin*, bo w obu przypadkach słowa nie są uzupełnione żadnym czynem.

Rabin: Właśnie. Jest charakterystyczne dla Gemary, że jeżeli tu coś wygrała, próbuje jeszcze wygrać gdzieś indziej, to znaczy sprawdzić, czy nie da się wykazać, że nawet w pierwszej wersji dyskusji między Reszem Lakiszem a rabim Jochananem halachiczna racja jest po stronie rabiego Jochanana.

ואפילו בקמייטא – AFILU BEKAMAJTA I nawet w pierwszej wersji sporu.

Rabin: Gemara obaliła tylko drugą wersję tej dyskusji, dlatego chce teraz wyraźnie potwierdzić, że halacha jest według rabiego Jochanana – obu wersjach dyskusji.

ואף על גב דאיכא למימר שאני נתינת מעות ליד אשה דכמעשה דמי – I choć nawet tam można by powiedzieć, że przekazanie pieniędzy w ręce kobiety SZANI jest inne od przypadku rozwodu, bo jest podobne do czynu, ומבטל דיבור אתי דיבור – mimo to mowa zaprzecza mowie.

Rabin: „Tam”, w pierwszej wersji – czyli?

Uczeń: Gdy spór dotyczył *kiduszin* po trzydziestu dniach. Można by bronić Resza Lakisza porównując przekazanie pieniędzy na *kiduszin* i przekazanie listu rozwodowego, bo zasada jest zasadą i dlatego akceptujemy pogląd rabiego Jochanana.

Rabin: Czyli, że...

Uczeń: ...że wycofanie się kobiety, przez oznajmienie tego, uchyla jej uprzednią zgodę, a gdy nadchodzi trzydziesty dzień, *kiduszin* nie uprawomocni się.

Rabin: Gemara zauważa jednak problem z powyższym orzeczeniem, który zinterpretować można na korzyść rabiego Jochanana.

קשיא הילכתא אהילכתא – Jest KASZA HILCHATA AHILCHATA trudność pogodzenia tej halachy z tamtą halachą. אמרת הילכתא כרבי יוחנן וקיימא לן הילכתא כרב. נחמן – Powiedziałeś, iż halacha zgadza się z rabim Jochananem, lecz ustaliliśmy, że halacha zgadza się z rawem Nachmanem.

Rabin: W jakim przypadku halacha zgadza się z rawem Nachmanem?

Uczeń: Przypuszczam, że w jakimś innym niż te omawiane, ale jakoś z nimi porównywalnym. Logicznie rzecz biorąc raw Nachman musi twierdzić tam, że późniejsze słowo nie unieważnia wcześniejszego.

Rabin: Owszem, to logiczne. Przypadek, w oparciu o który orzekał raw Nachman, zawarty jest w *Gitin* 32b. Miszna stwierdza w tym traktacie, że jeśli mąż wysłał przedstawiciela z listem rozwodowym w ręce, ma możliwość powstrzymać go słowami: *get*, który ci dałem, jest nieważny, ale co się stanie, gdy unieważniwszy list rozwodowy mąż ponownie postanowi się rozwieść? Czy może użyć tego samego dokumentu?

אמר ליה שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי – Powiedział mu: Myśl, która sprawia, że naczynie staje się podatne na rytualne skażenie, SZANI jest inna, bo jest podobna do czynu.

Uczeń: Czyli rabi Jochanan powtarza dosłownie argument, którego już wcześniej użył.

Rabin: Tak. A jaki z tych słów wniosek?

Uczeń: Że uznanie, iż późniejsza myśl nie może zanegować wcześniejszej, nie stanowi trudności dla naszego rozumowania.

Rabin: Skoro już zauważyłeś powtarzalność argumentacji, nie zdziwi cię to, co teraz nastąpi, czyli pojawienie się raz jeszcze imienia rawa Papy. Gemara przywołuje na poparcie tych słów wyjaśnienie z Tory:

אני כתיב כי יתן וקרינו כי יתן הא כיצד כי יתן דומיא דיתן מה – I jest to zgodne z rawem Papą. Bo raw Papa RAMI wskazał sprzeczność: מה יתן דומיא דיתן מה – Napisano *ki jiten* („jeśli umieści”, *Wajikra* 11, 38), jednak czytamy *ki jutun* („jeśli dostanie się”). Jak to jest? Bo *ki jutun* jest podobny do *ki jiten*. Tak jak właściciel jest zadowolony z *jiten*, zadowolony jest również z *jutan*.

Uczeń: Czyli jak poprzednio: jest podatne na rytualne skażenie, jeśli sam właściciel umieści płyn na jedzeniu – pod warunkiem, że bierzemy pod uwagę *ki jiten*. Ale jeśli, zgodnie z tradycją, czytamy *ki jutun*, każdy sposób zamoczenia żywności w naczyniu czyni je podatnym na rytualne skażenie – udział właściciela nie jest konieczny.

Rabin: I dalej następuje argumentacja, jaką już szczegółowo poznaliśmy wyżej.

Rabin: Gemara kieruje teraz ostateczny argument przeciwko Reszowi Lakiszowi:

איתיביה רבי יוחנן לרבי לקיש השולח גט לאשתו והגיע בשליח או ששלח אחריו איתיביה רבי יוחנן לרבי יוחנן ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא הרי זה בטל Rabi Jochanan EJTEWEJ podał w wątpliwość słowa Resza Lakisza (w oparciu o Misznę *Gitin* 32a): **JEŚLI KTOŚ WYŚLE POPRZECZ PRZEDSTAWICIELA LIST ROZWODOWY DO SWOJEJ ŻONY, A NASTĘPNIE DOGONI PRZEDSTAWICIELA ALBO WYŚLE INNEGO PRZEDSTAWICIELA ZA NIM, A TEN GO DOGONI I POWIE MU: „LIST ROZWODOWY, KTÓRY CI DAŁEM, ZOSTAJE UNIEWAŻNIONY”, ZOSTAJE ON UNIEWAŻNIONY.**

Rabin: Przypomnijmy, jakie są tego konsekwencje.

Uczeń: Jeśli przedstawiciel przekaże list rozwodowy kobiecie, zanim list został unieważniony, rozwód następuje.

Rabin: Czyli druga wypowiedź męża – unieważniająca pełnomocnictwo dane przedstawicielowi – uchyla to, co powiedział mu wcześniej, wręczając list rozwodowy przeznaczony dla żony. A jak to się ma do naszych rozważań na temat *kiduszin*?

Uczeń: Powinna działać analogia: gdy kobieta cofa upoważnienie dla przedstawiciela, powinno ono cofać prawomocność zaręczyn.

Rabin: Słusznie. Był to ostatni atak na Resza Lakisza. Zauważ, że *Gitin* stawia taki problem, z którym Resz Lakisz ze swoją argumentacją już sobie nie poradzi. Gemara przyznaje, iż owa Miszna zaprzecza stanowisku Resza Lakisza i dlatego Gemara podsumowuje:

תיובתא דרבי לקיש תיובתא – TIJUWTA Oto obalenie stanowiska Resza Lakisza, **TIJUWTA** ostateczne obalenie. והילכתא כותיה דרבי יוחנן – I halacha zgadza się z rabim Jochananem.

Rabin: Powiem ci na marginesie, że przy studiowaniu ważniejsza od dobrego umysłu jest wytrwałość, zdolność „wysiedzenia” na miejscu i nieodrywania się od przedmiotu studiów.

Rabin: Rozumuje on w następujący sposób: Skoro *kiduszin* już nabrało mocy, powinno pozostać w mocy.

Uczeń: Jakże nadejście trzydziestego dnia może tę moc zniweczyć?

אמר ליה רב יוסף מר ארישא מתני לה וקשיא ליה – Raw Josef odpowiedział mu: **Mędrce, nauczałeś, że spór między Rawem a Szmuelem dotyczy REJSZA** wcześniejszej części Miszny i dlatego stanowi to dla ciebie **KASZA** trudność. **רב יהודה אסיפא** **רב יהודה אסיפא** – A raw Jehuda nauczał, że spór dotyczy **SEJFA** późniejszej części Miszny i dlatego **LO KASZA** nie stanowi to dla niego trudności.

Uczeń: Raw Chisda chyba nie zrozumiał, co jest przedmiotem sporu Rawa i Szmuela. Uważał, że dotyczy on poprzedniego przypadku w Misnie (że kobieta będzie zaręczona po trzydziestu dniach). A raw Josef uważał, że chodzi o późniejszą część (że będzie zaręczona po trzydziestu dniach od teraz).

Rabin: Gemara precyzuje to, objaśniając interpretację rawa Josefa. Nawiązuje w tym celu do kolejnego fragmentu naszej Miszny, dotyczącego sytuacji kobiety, do której ktoś powiedział: „Zostań moją narzeczoną po trzydziestu dniach od teraz”, lecz w ciągu tych trzydziestu dni inny mężczyzna przyszedł i zaręczył się z nią:

אמר – PO TRZYDZIESTU DNIACH OD TERAZ itd. **אמר** – Raw powiedział: Jest ona zaręczona i nie jest zaręczona na zawsze, **ולאחר שלשים יום וכו'** – **אמר** – Raw powiedział: Jest ona zaręczona i nie jest zaręczona, dopóki nie upłynie trzydzieści dni. Po trzydziestu dniach, *kiduszin* drugiego mężczyzny zostaje unieważnione, a *kiduszin* pierwszego mężczyzny zostaje dopełnione.

Uczeń: Lecz, Rabi, to sformułowanie „po trzydziestu dniach od teraz” jest dla mnie niejasne.

Rabin: I Raszi to wie. Dlatego wyjaśnia, że Raw i Szmuel proponują jeden sposób jego rozumienia, a rabi Jochanan drugi.

Uczeń: Ale stwierdzenie „jest i nie jest zaręczona” jest jeszcze dziwniejsze.

Rabin: W gruncie rzeczy pozornie. Gemara chce tylko zaznaczyć, że status kobiety jest niejasny, że nie da się ustalić, z kim jest zaręczona. Raszi wyjaśnia, że stanowisko Rawa należy rozumieć następująco: nawet po upływie trzydziestu dni nie ma pewności, czy kobieta ta jest zaręczona z pierwszym mężczyzną, czy z drugim. A jak rozwinąłbyś myśl Szmuela?

Uczeń: Uważa on, że niepewność co do tego, który mężczyzna jest mężem kobiety, trwa tylko trzydzieści dni.

Rabin: Zgoda, Gemara jeszcze dokładniej tłumaczy sposób rozumowania każdego z dyskutantów:

לרב מספקא ליה אי תנאה הוואי אי חזרה הוואי – Zdaniem Rawa **MESAPKA** jest wątpliwość, czy wzmianka pierwszego mężczyzny o trzydziestu dniach to warunek, czy wycofanie się. **לשמואל פשיטא ליה דתנאה הוואי** – A dla Szmuela **PSZITA** oczywiste jest, iż to warunek.

Rabin: Dlaczego brak pewności, który wnosi Raw, jest tak ważny? Bo wobec tego nie można określić, *kiduszin* którego mężczyzny było ważne, gdyż nie można stwierdzić, czy *kiduszin* pierwszego mężczyzny miało zgodnie z planem nabrać mocy przed czy po *kiduszin* drugiego mężczyzny. Stanowisko Szmuela jest bardziej stanowcze.

דאיבעיא להו מהו שיחזור ויגרש בו – **DEIBAJA LEHU** Bo zapytali: Czy może on wycofać się i użyć tego samego listu rozwodowego, aby się rozwieść? **רב נחמן אמר** **רב נחמן אמר** – Raw Nachman powiedział: Może się wycofać i rozwieść za jego pomocą, **רב ששת אמר אינו חוזר ומגרש בו** – jednak raw Szeszet powiedział: Nie może się wycofać i rozwieść za jego pomocą. **רב נחמן** – A zatem ustaliliśmy, że halacha zgadza się z rawem Nachmanem.

Rabin: Pytanie, które postawiłeś ty i Gemara, nawiązuje do omawianego przypadku. A jaki jest wniosek?

Uczeń: Że mąż może użyć tego samego listu rozwodowego, aby później przeprowadzić rozwód.

Rabin: To wniosek szczegółowy. A ogólny?

Uczeń: „Mowa nie może unieważnić mowy”.

Rabin: Słowa męża nie unieważniają jego pierwotnego upoważnienia świadków, aby spisali oraz podpisali list rozwodowy.

Uczeń: To sprzeczne z zasadą rabiego Jochanana, że „mowa może unieważnić mowę”.

נהי דבטליה מתורת שליח מתורת גט לא בטליה – Przyjmujemy, że mąż unieważnił przedstawiciela, lecz nie unieważnił listu rozwodowego.

Uczeń: Piękne rozstrzygnięcie! Dlatego mąż może użyć tego dokumentu, aby rozwieść się w późniejszym czasie, ponieważ *get* nigdy nie został unieważniony. Unieważnienie dotyczyło tylko pełnomocnictwa danego przedstawicielowi.

Rabin: Gemara przytacza kolejne słowa naszej Miszny, nawiązując do sytuacji, gdy ktoś rzekł do kobiety: „Oto zsoatniesz moją żonę po trzydziestu dniach”, a inny mężczyzna przyszedł i zaręczył się z nią w ciągu tych trzydziestu dni:

מקודשת לשני – JEST ONA ZARĘCZONA Z TYM DRUGIM.

Rabin: Tym przypomnieniem małego fragmentu Miszny rozpoczyna się nowy etap rozważań. Gemara przywoła teraz dwie inne interpretacje orzeczenia Miszny:

אמר רב מקודשת לשני לעולם – Raw powiedział: jest zaręczona z drugim mężczyzną na zawsze. **ושמואל אמר מקודשת לשני עד ליום** – Jednak Szmuel powiedział: Jest zaręczona z drugim mężczyzną, dopóki nie upłynie trzydzieści dni. **לאחר ל'** – Po trzydziestu dniach *kiduszin* drugiego mężczyzny zostaje unieważnione, a *kiduszin* pierwszego mężczyzny zostaje dopełnione.

Rabin: Orzeczenie Szmuela zostaje zakwestionowane.

יתיב רב חסדא וקא קשיא ליה – Raw Chisda usiadł i zauważył **KASZA** trudność: **קידושי שני במאי פקעי** – Co unieważnia *kiduszin* drugiego mężczyzny?

Rabin: Dlaczego raw Chisda usiadł?

Uczeń: No właśnie. I dlaczego Gemara uznała za konieczne powiadomić nas o tym?

Rabin: Podpowiem ci: od jakiego słowa pochodzi nazwa *jesziwa*?

Uczeń: Od słowa *jaszew*, które znaczy „siedzieć”. Już rozumiem! Raw Chisda zajmował się studiowaniem.

dzi, aby przybliżyć kobietę, **הַנָּאִי** – **EJMA** powiedziałbym: Raw zgadza się ze Szmuelem, że późniejsze słowa oznaczają warunek.

Uczeń: „Odsunąć” – odnosi się na pewno do rozwodu i *getu*, a „przybliżyć” do *kiduszin*.

Rabin: Oczywiście. Gdyby nie było jasnego odniesienia do *kiduszin*, pomyślałbym...

Uczeń: ...*hawa amina*...

Rabin: ...że Raw zgadza się ze stanowiskiem, że późniejsze słowa należy kwalifikować jako wycofanie się – tylko w przypadku rozwodu. We fragmencie, który analizujemy, chcę ci zwrócić uwagę na obecność czterech słów budujących precyzyjnie architekturę logicznego argumentu. Spróbuj odtworzyć ten ciąg.

Uczeń: *Cericha* („są konieczne”), bo inaczej *hawa amina* („pomyślałbym”), że *hatam* („tam”), *awal hacha* („lecz tu”) nie, dlatego *ejma* („mówię”), że...

Rabin: *Cericha* jest odpowiedzią na jakieś nie sformułowane wprost pytanie, stanowiące atak, który nie jest skierowany na przypadek analizowany przez Misznę lub Beraję, lecz na potrzebę informowania o pewnym zagadnieniu. W naszym fragmencie na potrzebę relacjonowania obu sporów. Słowo *cericha* wprowadza uzasadnienie ich przytoczenia, wykazując, iż żaden z nich pojedynczo nie byłby wystarczający, bo mógłby doprowadzić do jakiejś błędnej konkluzji. *Hawa amina* wprowadza rozważania, które prowadzą do błędnego wniosku, a *ejma* sam ten wniosek.

Uczeń: Ponieważ doszlibyśmy do błędnego wniosku z przytoczenia samego sporu, to Raw musiał stwierdzić, że nawet w przypadku *kiduszin* uznaje on za możliwe, iż te słowa stanowią wycofanie się.

Rabin: Właśnie. Gemara oczywiście przeprowadzi dowód w drugą stronę. Właśnie wykazała, że błędne jest twierdzenie, iż Raw zgadza się ze Szmuelem, a teraz pokaże, że jeśli znalazłbyśmy tylko jedną wersję sporu, doszlibyśmy do nieprawdziwego wniosku, iż Szmuel zgadza się z Rawem.

וְאִי אָמַר שְׂמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי – A gdyby Szmuel stwierdził: Halacha zgadza się z Rabim, **הָיָה אֲמִינָא הֵתָם הוּא דְאִין גַּט לְאַחַר מִיתָה – HAWA AMINA** pomyślałbym: **HATAM** W przypadku rozwodu, bo list rozwodowy nie może uprawomocnić rozwodu po śmierci męża. **אָבַל הָכָא דִּישׁ קִידוּשֵׁין לְאַחַר ל' אִימָא מוּדִי לִיה לְרַב – AWAL HACHA** Lecz w przypadku *kiduszin*, gdzie po trzydziestu dniach może dojść do zaręczyn, **EJMA** powiedziałbym: Szmuel zgadza się z Rawem.

Rabin: Krótka streść.

Uczeń: Gdyby Szmuel rzekł: Halacha zgadza się z Rabim (w sprawie rozwodu), mógłbym błędnie zrozumieć stanowisko Szmuela, mianowicie, że uważa on słowa mężczyzny w sprawie rozwodu za warunek, a nie za wycofanie. W przypadku *kiduszin* Szmuel zgadza się z Rawem, czyli że słowa mężczyzny mogły oznaczać wycofanie się. Dlatego Szmuel musiał stwierdzić, iż nawet w przypadku *kiduszin* słowa mężczyzny zdecydowanie nie stanowiły warunku.

Rabin: To jasne. Gemara podsumowuje, przedstawiając wniosek na temat obu analizowanych orzeczeń:

צְרִיכָא – Obie nauki **CERICHA** są konieczne.

Rabin: Gemara przedstawi teraz skrajny przykład, po to, by doprecyzować znaczenie słów „po trzydziestu dniach od teraz”.

אָמַר אַבְיִי וְלִטְעָמִיהָ דְרַב בָּא אַחַד וְאָמַר לָהּ הֲרֵי אֶתְּ מְקוּדָשְׁתְּ לִי מֵעַכְשָׁיו וְלְאַחַר יוֹם – Abaje powiedział: **LETAMEJ** Zgodnie z rozumowaniem Rawa, jeśli jeden mężczyzna przyszedł i powiedział do kobiety: „Oto zostaniesz moją narzeczoną po-

Uczeń: Twierdzi on co następuje: nie ma wątpliwości, że pierwszy mężczyzna formułuje pewien warunek. Wiemy stąd, że jego *kiduszin* według planu ma nabrać mocy przed *kiduszin* drugiego mężczyzny. Dlatego gdy nadejdzie trzydziesty dzień (a pierwszy mężczyzna nie wycofa swojej decyzji o zaręczynach), staje się oczywiste, że jego *kiduszin* było ważne, a *kiduszin* drugiego mężczyzny – nie.

Rabin: Tak uważa Szmuel.

Rabin: A teraz Gemara kontynuuje, żeby zorientować się, czy to jest spór tanaitów. Jest to typowa strategia, czy spór amoraistów ma jakiś precedens:

וּבְפִלוגְתָא דְהַנִּי תַנְיָא – PELUGTA I amoraici Raw i Szmuel spierają się o kwestię omawianą przez tanaitów: **וְאִינוּ גַט דְבְרֵי חֲכָמִים – DETANJA** Bo uczyliśmy się w Berajcie: JEŚLI MĘŻCZYŻNA WRĘCZY SWOJEJ ŻONIE LIST ROZWODOWY MÓWIĄC: „OTO TWÓJ LIST ROZWODOWY OD DZIŚ I PO MOJEJ ŚMIERCI”, JEST TO LIST ROZWODOWY I NIE JEST TO LIST ROZWODOWY. OTO SŁOWA MĘDRCÓW. **גַּט אֲוִמֵר כְּזָה –** Jednak Rabi mówi: JEST TO LIST ROZWODOWY.

Rabin: Najpierw zwrócę ci uwagę na dwa techniczne słowa – *pelugta* i *detanja*. Pierwsze oznacza „jest spór”, a drugie już znasz.

Uczeń: *Detanja* wprowadzi wsparcie z Berajty.

Rabin: Gemara angażuje w spór kolejne wybitne autorytety, tym razem Rabięgo. Mędrcy utrzymują, że – podobnie jak w przypadku odroczonego *kiduszin* – niejasne jest, czy słowa męża „i po mojej śmierci” stanowią warunek czy wycofanie się. Dlatego orzekają, iż niejasne jest, czy list rozwodowy ma ważność.

Uczeń: „Jest to list rozwodowy i nie jest to list rozwodowy”.

Rabin: Właśnie. Natomiast Rabi twierdzi, że słowa te są warunkiem i dlatego orzeka, iż *get* ma ważność. Jak widzisz, to paralelny *machloket* – czyli spór.

Uczeń: Paralelę dostrzegam, ale nie rozumiem, jaki jest sens mówienia o rozwodzie po śmierci męża? Czy status wdowy jest gorszy albo lepszy?

Rabin: Nie chodzi o status społeczny. Zagadnienie jest bardzo istotne, ponieważ jeśli jest wdową, po śmierci męża – oczywiście jedynie wówczas, gdy zmarł on bezdzietnie – kobieta musi przeprowadzać *jibum* lub *chalicę*. Uwarunkowanie *getu*, o jakim tu mowa, ma jej pozwolić uniknąć tego obowiązku.

Uczeń: Jako rozwódka kobieta jest wolna i może poślubić kogo chce.

Rabin: Oczywiście oprócz kohena, czego jej zabrania halacha. Ale pomijając ten szczegół, oczywiście masz rację. Gemara jednak pyta:

וְנִימָא רַב הֲלָכָה כְּרַבָּן – Lecz niech Raw powie: Halacha zgadza się z mędrkami, **וְנִימָא שְׂמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי –** a Szmuel niech powie: Halacha zgadza się z Rabim.

Rabin: Zarzut ten należy rozumieć w następujący sposób: jeśli spór tanaitów jest identyczny jak amoraistów, po co ci ten drugi spór?

Uczeń: Bo tanaici, jako obdarzeni większym autorytetem, swoim sporem rozstrzygnęłyby sprawę. Lecz dlaczego w ogóle musieli przedstawiać swe orzeczenia odnośnie do *kiduszin*?

צְרִיכָא – Obie nauki **CERICHA** są konieczne. **וְאִילוּ אָמַר רַב הֲלָכָה כְּרַבָּן –** Bo gdyby Raw powiedział: Halacha zgadza się z mędrkami, **הָיָה אֲמִינָא הֵתָם דְלַרְחוּקָה קְאָתִי – HAWA AMINA** pomyślałbym: Jedynie **HATAM** tam, gdzie mąż przychodzi, aby oddalić swoją żonę, **אָבַל הָכָא דְלַקְרוּבָה קְאָתִי – AWAL HACHA** lecz tu, gdzie przycho-

Rabin: Kobieta z pewnością nie jest zaręczona z drugim mężczyzną, to wiemy, gdyż wszystkie trzy oświadczenia były albo warunkami, albo wycofaniem się. Niemożliwe jest, aby jedne z nich były takie, a drugie inne – jeśli są warunkami, to wszystkie, a jeśli wycofaniem się, również wszystkie. Zatem Abaje poucza nas, że są i warunkami, i wycofaniem się zarazem.

Rabin: Gemara prezentuje teraz stanowisko rabiego Jochanana w odniesieniu do tej samej kwestii, do której odnosił się Raw:

יהוה אלהינו אומר רבי יוחנן אפילו מאה תופסין בה – Jednak Ula powiedział w imieniu rabiego Jochanana: Kobieta mogłaby przyjąć *kiduszin* nawet od setki mężczyzn.

Rabin: Co Gemara chce przez to powiedzieć?

Uczeń: Że jeśli stu mężczyzn zwróciłoby się do tej kobiety w opisany powyżej sposób, potrzebowałaby ona listu rozwodowego od każdego z nich.

וְכֵן אָמַר ר' אָסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֶפְיֵלוּ מֵאָה תּוֹפְסִין בָּהּ – I podobnie powiedział rabi Asi w imieniu rabiego Jochanana: Mogłaby przyjąć *kiduszin* nawet od setki mężczyzn.

Rabin: Gemara wyjaśnia stanowisko rabiego Jochanana:

אָמַר לִיָּה רַב מִשְׁרָשֵׁיָא בְרִיָּה דְרַב אָמִי לִר' אָסִי אֶסְבְּרָה לְךָ טַעְמָא דְרַבִּי יוֹחָנָן – Raw Meszarszija, syn rawa Ami, powiedział do rabiego Asi: **Objaśnię ci sposób rozumowania rabiego Jochanana: שׁוּוּ נִפְשֵׁיָהּ כִּי שְׂרָגָא דְלִיבְנֵי דְכָל חַד וְחַד נִחָא לְחַבְרִיָּה** – Narzeczeni ustawiają się niczym stos cegieł, a każdy zostawia miejsce dla swojego pobratymca.

Uczeń: Niezbyt dobrze rozumiem tę metaforę.

Rabin: Trochę mylące jest tu słowo „stos”. Metaforę objaśnia niezawodny Raszi, zauważając, że murarz nie układa cegieł równo jedna na drugiej, jakby w słup, bo jego budowla wywróciłaby się.

Uczeń: Oczywiście, układa je tak, że jedna zachodzi tylko częściowo na drugą.

Rabin: Jedna z górnego rzędu spoczywa na dwóch z dolnego. Każda cegła „pozostawia miejsce” dla swojej sąsiadki. W naszym przypadku rabi Jochanan chce powiedzieć, że wielu mężczyzn może się zaręczyć z kobietą, używając tego zwrotu „i po”, bo jakby zostawiają miejsce dla sąsiada.

Uczeń: Każdy poślubia ją jakby częściowo i zostawia miejsce dla następnego.

Rabin: *Tosafot* wyjaśniają, że w opinii Rawa i Szmuela jest inaczej (Raw uważa, że te słowa są warunkiem albo wycofaniem, Szmuel, że wycofaniem). Rabi Jochanan się do tego nie odnosi, stwierdza raczej, że słowa „jesteś mi poślubiona od teraz i po takim a takim czasie” oznaczają, że *kiduszin* uprawomocnia się stopniowo, zaczyna teraz, lecz dopiero ostatniego dnia jest zupełne. Gemara zajmie się bliżej tym zagadnieniem.

Rabin: W Gemarze pojawia się mianowicie sprzeciw wobec interpretacji słów „i po” rabiego Jochanana. Zacznie od *matiw* – używanego, gdy amoraista ma jakieś zastrzeżenie przeciw amoraickiemu punktowi widzenia, cytującego źródło tanaickie.

מֵתִיב רַב חַנִּינָא – Raw Chanina **MATIW** zakwestionował stanowisko rabiego Jochanana (w oparciu o Misznę *Gitin* 72a): **Jeśli mężczyzna wręczy swojej żonie list rozwodowy i powie jej: גַּט וְאִינוּ גַּט – „OTO TWÓJ LIST ROZ-**

cząwszy od teraz i po trzydziestu dniach”, **וְבָא אַחַר וְאָמַר לָהּ הָרִי אֶת מְקוּדָּשְׁתָּ לִּי**, a inny mężczyzna przyszedł i powiedział do niej: „Oto zostaniesz moją narzeczoną począwszy od teraz i po dwudziestu dniach”,

וְבָא אַחַר וְאָמַר לָהּ הָרִי אֶת מְקוּדָּשְׁתָּ לִּי מֵעַכְשָׁיו וְלְאַחַר עֶשְׂרֵה יָמִים – a jeszcze inny mężczyzna przyszedł i powiedział do tej samej kobiety: „Oto zostaniesz moją narzeczoną począwszy od teraz i po dziesięciu dniach”, **מֵרֵאשֶׁון וּמְאַחֲרוֹן צְרִיכָה, גַּט מְאַמְצָעִי אֵינָהּ צְרִיכָה גַּט** – to potrzebuje ona listu rozwodowego od pierwszego oraz od ostatniego, ale od drugiego nie potrzebuje listu rozwodowego **מֵה נִפְשָׁךְ – MA NAFSZACH** Jakkolwiek powiesz: **הוּאֵי דְקָמָא קִידוּשֵׁי דְהַנָּךְ** – **MA NAFSZACH** – Jeśli to warunek, to *kiduszin* pierwszego mężczyzny jest ważne, a *kiduszin* pozostałych mężczyzn nie są ważne. **אֵי חֲזָרָה הוּאֵי דְבִתְרָא קִידוּשֵׁי דְהַנָּךְ** – A jeśli wycofanie się, to *kiduszin* ostatniego mężczyzny jest ważne, a *kiduszin* pozostałych mężczyzn nie są ważne.

Rabin: Gemara podała orzeczenie Abaje, oparte na rozumowaniu Rawa, a zaraz potem uzasadnienie, jakie dał Abaje dla uzasadnienia opinii Rawa. Powiedz mi, czyją narzeczoną była ta kobieta?

Uczeń: Jeżeli jest zaręczona, to z pierwszym albo z ostatnim. Na pewno jednak nie ze środkowym. Dlatego od niego nie potrzebuje listu rozwodowego.

Rabin: Raw (a za nim Abaje) twierdzi, że niezależnie od tego, czy słowa „od teraz i po” uznamy za warunek, czy za wycofanie się, *kiduszin* mężczyzny, który pojawił się jako drugi, nie jest ważne. Gemara rozważa tę naukę Abaje i zarzuca, że jest to zbędne.

פְּשִׁיטָא – PSZITA To oczywiste?

Rabin: Co budzi niepokój Gemary?

Uczeń: No nie wiem, wszystko wydaje się jasne.

Rabin: No właśnie, to jak u Scherlocka Holmesa – jeśli wszystko jest takie jasne, należy wzmocnić czujność. To, co przeczytaliśmy, wydaje się prostym zastosowaniem halachy Rawa.

Uczeń: No właśnie. Jeżeli wszystko jest jasne, to twierdzenie Gemary wydaje się zbędne. Dlaczego Abaje musiał tego nauczać?

מַהוּ דְתִימָא הָאֵי לִישְׁנָא מִשְׁמַע תְּנָאָה וּמִשְׁמַע חֲזָרָה וְתִיבְעֵי גִיטָא מִכָּל חַד וְחַד – MAHU DETEJMA Bo powiedziałbyś, że według Rawa wyrażenie „i po” może jednocześnie oznaczać warunek i wycofanie się. Dlatego kobieta potrzebowałaby listu rozwodowego od każdego z nich. **קָא מִשְׁמַע לָן – KA MASZMA LAN** Dlatego to, co powiedział Abaje, uczy nas, że tak nie jest.

Rabin: W pytaniu *mahu detejma*? zawiera się ostrzeżenie przed popełnieniem myślowego błędu. Jaki błąd moglibyśmy popełnić?

Uczeń: Moglibyśmy pomyśleć, że niepewność Rawa dotyczy statusu słów „i po”, to znaczy, czy są one warunkiem, czy wycofaniem się.

Rabin: I że Raw pozostawia to ocenie lub też intencji każdego z trzech mężczyzn. Abaje poucza nas, że wcale nie to mówi nam Raw. W rzeczywistości twierdzi on, iż słowa „i po...” pozwalają się zinterpretować tylko w jeden sposób, we wszystkich trzech przypadkach taki sam, i że ich znaczenie nie zależy od intencji, z jaką mężczyzna wypowiada te słowa.

Uczeń: Lecz od uregulowań prawnych.

